

*Быць
голосам
суайчыннікаў
стар. 4—5*

*Атожылак
долі
сялянскай
стар. 10*

*Крывавае
дарога
дадому
стар. 12*

Ратавальны свет фантазіі

Нават з даўняга здымка праменіць з позірку сёлетняга 140-гадовага юбіляра нешта жывое, па-юнацку гарэзлівае, свавольнае. Сучаснікі пісьменніка згадвалі, што такім ён і быў, захаваў гэтую ўласцівасць да глыбокай старасці. Нястомны выдумшчык і фантазёр, і псеўданім творца сабе выбраў такі, каб нагадваў далёкія заморскія нязведаныя краі — Янка Маўр...

Чытаючы поўныя прыгод і падарожжаў Маўравы кнігі, малюеш у сваім уяўленні іх аўтара як аднаго з герояў, якому пашанцавала на яркія незвычайныя ўражання, небяспечныя вандроўкі, у якога было захапляльнае, рызыкаўнае ў імя добрай мэты жыццё. Наколькі ж рэальнасць кантраставала з тым, што ажывала толькі дзякуючы геаграфічным энцыклапедычным ведам і багатай фантазіі творцы! Ранняя сіроцтва, галоднае дзяцінства, цяжкая праца ў юнацтве, — здавалася б, поўнае беспрасвецце! Але чароўны свет кніг, што адкрыў для сябе юны Іван Фёдраў (сапраўднае імя будучага пісьменніка) падчас вучобы, стаў ратаваннем і сэнсам усяго, дзеля чаго штورانіцы варта было прачынацца... Цяжкія абставіны існавання: выключэнне з семінарыі, кляймо «палітычна нядобранадзейнага», нялёгка гады эвакуацыі падчас Другой сусветнай вайны — усё было пераадолена, і яно не стала толькі ўспамінам для сябе, а — скарбонкай досведу, пераплаўленага ў крыніцу святла...

Цяпер героі Маўравых кніг дапамагаюць дзецям, юнакам, а таксама і дарослым памятаць, што, як бы ні было невыносна, у цябе заўсёды ёсць сябры, побач з якімі верыш у лепшае — варта толькі разгарнуць яго прыгодніцкую кнігу, і ты ўжо не будзеш самотным...

Працяг тэмы на стар. 6 ►

Фота з асабістага архіва Васіліны Міцкевіч.

Янка Маўр, 1950 г.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў работнікаў радыё, тэлебачання і сувязі з прафесійным святам. «Дакладнасць і аператыўнасць, аб'ектыўнасць і ўнікальны стыль, сучасны фармат вяснянныя беларускіх медыя, іх прагрэсіўныя падыходы да вытворчасці і папулярызаванні нацыянальнага інфармацыйнага прадукту даюць магчымасць глядачам і слухачам заўсёды быць у цэнтры падзей і адчуваць рытм жыцця», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы пажадаў работнікам і ветэранам галіны моцнага здароўя, шчасця, дабрабыту, новых творчых ідэй і далейшай плённай працы.

• Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Днём Перамогі. «У гэты дні Беларусь аддае даніну павагі ўсім, хто паклаў свае жыцці на алтар Перамогі, знішчыў фашысцкае зло, падарыў чалавецтву мірную будучыню і надзею на тое, што самая жорсткая ў яго гісторыі вайна стане апошняй, — падкрэсліў Прэзідэнт. — Мы памятаем кожнага, хто загінуў у той вайне, хто граміў ворага на фронце, вёў з ім барацьбу ў радах партызан і падпольшчыкаў, хто забяспечваў надзейны тыл і самааддана працаваў, і ўдзячны тым, хто сёння беражліва захоўвае і перадае памяць аб бесмяротным подзвігу».

Памяць. Прысвечаная Перамозе выстаўка плакатаў часоў Вялікай Айчыннай вайны «Гэты дзень мы набліжалі як маглі» працуе ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, паведамляе БелТА. Экспазіцыя размясцілася ў холе віцебскай Рагушы. Тут можна пазнаёміцца з работамі вядомых мастакоў, выкананымі ў ваенныя гады. На 18 плакатах — асноўныя эпізоды гісторыі барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Усе творы захоўваюцца ў фондах абласнога краязнаўчага музея. Сярод вядомых мастакоў-плакатыстаў — Міхаіл Чараных, Віктар Іванюк, Аляксей Какарэкін, Дзмітрый Маор, Іраклій Таідзэ, Віктар Дэні, Віктар Карэцкі і іншыя. Выстаўка будзе працаваць да 18 мая.

Конкурс. Каля 300 удзельнікаў з Беларусі і Расіі сабраў IX Міжнародны конкурс джазавай і эстраднай музыкі JAZZ-TIME 2023, які праходзіць 11—13 мая ў Салігорску, паведамляе БелТА. Мэта конкурсу — павышэнне ўзроўню выканальніцкага майстэрства ўдзельнікаў, абмен досведам, развіццё міжнародных культурных сувязей, папулярызаванне джазавай інструментальнай музыкі. У праграме — як конкурсныя праслухоўванні юных музыкантаў, так і канцэрты прафесійных калектываў, круглыя сталы па праблемах джазавага выканальніцтва. Урачыстае адкрыццё адбылося 11 мая пры ўдзеле Нацыянальнага акадэмічнага аркестра імя М. Я. Фінберга. Конкурсныя выступленні ацэнілі кампетэнтнае міжнароднае журы, у склад якога ўвайшлі вядучыя беларускія і расійскія джазавыя музыканты. Конкурс праводзіцца галоўным упраўленнем культуры Мінскага аблвыканкама, Салігорскім раённым выканаўчым камітэтам пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Музей. Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа 20 мая далучыцца да міжнароднай акцыі «Музейная ноч» з незвычайнай праграмай «Кола(с) часу». «Памятай: адзначана кожнаму чалавеку працісці нейкі круг жыцця, і покі той круг не пройдзены, ніхто з яго не выйдзе», — такімі думкамі Якуб Колас надзяліў Падарожнага ў сваёй п'есе «На дарозе жыцця», і сам Паэт лічыў сябе спраўдзеным вандровнікам у часе. У «Музейнай ноч — 2023» наведвальнікі змогуць стаць уладарамі своеасаблівага рухавіка часу, у адну і тую ж хвіліну знаходзячы магчымасць пагуляць, патанцаваць, паслухаць музыку, стаць тэатралам, намалюваць карціну свайго лёсу, аглядзець цікавыя выставачныя праекты і... калі над музеём пачне ўладарыць Час цэнтры, пад покрывам вясенняй ночы, ажыццявіць вандровку па самых сакрэтных куточках музея.

Вярнісаж. Сёння ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбудзецца адкрыццё выстаўкі «Амто (вітаю), Каракія!» з прыватнай калекцыі Людмілы Каюравай (Расійская Федэрацыя). Выстаўка пазнаёміць гасцей і жыхароў горада з надзвычай яркай, самабытнай і ўнікальнай матэрыяльнай культурай карэнных малаколькасных народаў Поўначы, якія жывуць на тэрыторыі Камчацкага краю. У экспазіцыі прадстаўлены разнастайныя побытавыя, этнаграфічныя і рытуальныя прадметы, узоры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, традыцыйнае адзенне, абутак і паясы паўночных народаў. Выстаўка будзе працаваць да 13 жніўня.

Агляда афіцыйных падзей ад Алеся ЦІМАФЕЕВА

юбілеі

70 гадоў разам

Святочная імпрэза, прысвечаная юбілею літаратурна-мастацкага часопіса «Маладосць», адбылася ў філіяле сталічнай бібліятэкі № 3 імя У. Маякоўскага.

Без падарункаў у гэты дзень не абшлось: шчырыя ўсмішкі глядачоў і ўдзельнікаў творчай сустрэчы ды яшчэ адзін незабыўны штырх да фарбаў штодзённасці. Нават сама нябесная канцылярка прыўнесла свае карэктывы — як жа ўрачыста сонечныя прамяні разліліся па шэрых колерах імжыстага дня! І ўжо не парасоны ды калужынкi, а ўлагоджаныя цяплом ходнікі вялі да дзвярэй бібліятэкі ўсім, хто пажадаў адзначыць дзень нараджэння «Маладосці» разам.

З добрым настроем і прыемнымі навінкамі віталі і ганаровыя госці. Галоўны рэдактар часопіса

«Маладосць» Вольга Рацэвіч распавяла пра гісторыю выдання, яго традыцыі і сучаснасць, прадэманстравала чарговы нумар — юбілейны. Што хвалюе і што захапляе супрацоўнікаў, паведалі Ксенія Зарэцкая, якая апынулася на пачатку свайго працоўнага шляху ў якасці рэдактара аддзела прозы. А сваё Юлія Алейчанка, рэдактар аддзела паэзіі, прадставіла зборнік прозы «Цень зоркі», выдадзены да знамянальнай даты. У кнігу, якую ўклала Юлія, увайшлі творы 25 маладых беларускіх празаікаў. З некаторымі з іх і пазнаёміліся наведвальнікі бібліятэкі. Нягледзячы на свой юны ўзрост, аўтары паказалі высокі пісьменніцкі ўзровень. Прысутныя з зачараваннем слухалі гісторыка Андрэя Кімбара, філолага Паліну Басалыгу, аспіранта Ягора Жукоўскага, выпускніцу журфака Кацярыну Назараву.

А як жа замілавальна дрыжалі ў руках літаратараў старэйшага веку часопісы з даўно трапананымі старонкамі! Іх першыя запаветныя нумары... «Маладосць» 80-х, 90-х... Цяпер ужо члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Цвірка, Генрых Тарасевіч, Яўген Пясецкі, Таццяна Каленік, Лідзія Возісава чыталі новыя, больш «выхаваныя» творы.

Падтрымалі святочную хвалю члены літаб'яднання «Слова» Таццяна Плашчынская, Марыя Мучынская, Таццяна Шурывава, Рыгор Лішын, Васіль Анжэлка, Аляксандр Якаўчык. Некаторыя з іх толькі-толькі здзейснілі першыя паэтычныя спробы і, верагодна, загадалі жадані ўбачыць свае творы на старонках часопіса.

Яна ЖУРАВЕЙ
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

актуальна

Урок міру

Напярэдадні 9 Мая ў пазакласнай навуковай Установе «Школа міру, мужнасці і патрыятызму» прайшоў творчы ўрок на тэму «Свята Перамогі — святое для кожнага з нас», які для вучняў розных школ горада Гомеля правялі літаратары абласной пісьменніцкай арганізацыі.

Традыцыйна перад пачаткам урока міру, мужнасці і патрыятызму ў Музеі літаратуры Гомельшчыны для старшакласнікаў была праведзена цікавая і пазнавальная экскурсія пра подзвігі класікаў беларускай літаратуры, нашых землякоў І. Мележа, І. Шамкіна, І. Навуменкі і А. Макаёнка.

Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар «Школы міру, мужнасці і патрыятызму» Уладзімір Гаўрыловіч, адкрываючы ўрок, падкрэсліў:

— Мы, беларусы, не маем права забыць, якой цаной быў усталяваны мір у нашай краіне і ва ўсёй Еўропе. Гэта адбылося дзякуючы подзвігу нашых дзядоў і прадзедаў. Памятаючы гераізм усяго савецкага народа, нам, людзям XXI стагоддзя, кожнаму на сваім месцы — звычайны ты завадчанін альбо вучань школы, студэнт ці кіраўнік — трэба быць вартым подзвігу папярэднікаў, не забываць і пра шматмільённыя ахвяры, пакладзеныя на алтар Перамогі. Нам як ніколі сёння трэба захоўваць гістарычную праўду, шырока папулярызаванне ў грамадстве знакавыя падзеі вайны, што зламалі хрыбет фашызму, не баючыся асуджання памкнічна недружалюбных нам краін і спробы асобных тутэйшых «заклапоцханых хціўцаў» перапісаць асобныя старонкі Вялікай Перамогі на свой капры. На жаль, мы бачым па падзеях ва Украіне, што на Захадзе нямаюць ахвотных гэта зрабіць. Нам трэба разумець: гэта — унукі і праўнукі гітлераўцаў і паліцаў, чые родзічы некалі знішчалі нашу зямлю і яе людзей, якія цяпер вельмі хочучь рэваншу. Але дарэмна будучыце іх пагны...

Уладзімір Гаўрыловіч прадставіў юным чытачам і настаўнікам свае новыя творы, у якіх пісьменнік выдзешчырую размову пра Беларусь і нашу незалежнасць, пра стваральную працу і пра тое, што перашкаджае нашаму мірнаму жыццю (раманы «Па веры вашай...», «Любі бліжняга твайго...», «Святая Параскева» і інш.),

распавёў пра патрыятычныя творы пісьменнікаў-землякоў Івана Сяркова, Анатоля Грачанікава, Васіля Ткачова, Ізяслава Катлярова, Соф'і Шах, Міхаса Болсуна і іншых. Ён заклікаў юных чытачоў сябраваць з мастацкай кнігай, імкнуцца ажыццявіць свае мары і любіць Радзіму.

Шмат цікавых фактаў, жыццёвых гісторыяў пра сваіх родных-франтавікоў, пра кляпалівыя адносіны да роднага дома, збудаванага яшчэ рукамі бацькоў, пра чалавечнасць і дабрывню адно да аднаго прагучала з вуснаў настаўніка «Школы міру, мужнасці і патрыятызму», літаратара Наталлі Шамятковай. Пісьменніца — аўтар

Падчас урока.

кранальных вершаў і празаічных твораў, якія не могуць не хваляваць сэрцы чытачоў. Наталлі Генадзьеўна з задавальненнем прачытала некалькі з іх, падзялілася публікацыямі ў СМІ рэгіёна, якія могуць значна пашырыць круггляд падлеткаў і моладзі.

Напрыканцы ўрока вучні даведліся пра гераічны ўчынак земляка Міхаіла Мароза, які ў мірны час здзейсніў подзвіг — вынес з бульбянога поля снарад, выраставаўшы ад бяды аднагрупнікаў па Аршанскім педвучылішчы.

Мікалай ПНАТОВІЧ
Фота даслана аўтарам

связі

Напрацоўкі і планы

Апошнім часам інтэнсіўна развіваюцца беларуска-ўзбекскія літаратурныя сувязі. Паспяхова прайшлі Дні ўзбекскай літаратуры ў Беларусі. Гасцямі розных аўдыторый былі паэты, празаікі, перакладчыкі з Ташкента. З'явіліся ў беларускім друку публікацыі новых перакладаў мастацкіх твораў з узбекскай мовы. Актыўны ўдзел у арганізаваных сумесных праектах прымае ўзбекская пісьменніца Рысалаг Хайдарова.

А напрыканцы сакавіка ў папулярнай сярод чытачоў Узбекістана газете «Kitab dunyayo» з'явілася старонка перакладаў твораў беларускіх празаікаў. Упрыгажэннем выпуску стала апавяданне «Пеля» вядомага пісьменніка Андрэя Федарэнкі. Надрукаваны таксама творы Таццяны Дашкевіч і Алеся Карлюкевіча. Перакладчыкам выступіла Рысалаг Хайдарова, якая так каментуе гэтую падзею: «У мяне сфарміравалася трывалая

цікаўнасць да беларускай прозы. З задавальненнем чытаю творы Алеся Бадака, Генадзя Аўласенкі, Людмілы Рублеўскай, іншых пісьменнікаў. Штосьці перакладаў ўжо і паспела надрукаваць у раейшыя гады. Над нечым збіраюся працаваць і надалей. У найбліжэйшых планах — стварэнне анталогіі беларускай дзіцячай літаратуры на ўзбекскай мове».

Кастусь ЛАДУЦЬКА

стасункі

Калі пераклад — захапленне

Сунь Фаньці, які пераклаў «Дзікае паліванне караля Стаха» на кітайскую мову, наведваў Выдавецкі дом «Звязда».

Апошнім часам беларуская літаратура ўсё часцей гучыць на кітайскай мове. У Пекіне выйшла кніга выбранных твораў сучасных беларускіх літаратараў у перакладзе на кітайскую мову. Генератар, актыўны рухавік гэтага праекта — доктар філалагічных навук, прафесар Чжан Хуэйцінь. Асобным выданнем пабачыла свет у КНР і кніга Андрэя Федарэнкі «Шчарбаты талер». Актыўна перакладае беларускую паэзію на кітайскую мову прафесар Гу Юй. Ён перастварыў вершы Янкі Купалы, Максіма Танка, Якуба Коласа, Цёткі, Максіма Багдановіча, працуе над перакладам твораў Яўгенія Янішчыц. З кагорты перакладчыкаў беларускіх літаратуры на кітайскую мову — і студэнт Маскоўскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта імя М. Баўмана Сунь Фаньці. Літаральна дзямі ён быў госцем Выдавецкага дома «Звязда». Сустраўся з кіраўніцтвам выдавецтва, расказаў пра свае новыя планы, звязаныя з перакладчыкай працай.

— Я вельмі ўдзячны «Звяздзе» ў спрыянні маім перакладчыцкім зацікаўленням, — сказаў Сунь Фаньці. — У маім лёсе так склалася, што значная частка майго жыцця звязана з Мінскам. У Кітаі я нарадзіўся і выхоўваўся, хадзіў у школу да 14 гадоў. Пасля правёў восем гадоў у Мінску — вучыўся ў школе, а затым у Беларускім дзяржаўным універсітэце. Цяпер — у магістратуры Маскоўскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта імя М. Баўмана. Спецыяльнасць, якой авалодаю, — «Оптыка і лазерныя тэхналогіі». А мастацкі пераклад — захапленне, для якога не шкадую волнага часу. Удзячны часопісу «Беларусь», які ў некалькіх нумарах надрукаваў мой пераклад на кітайскую мову неўміручага твора Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паліванне караля Стаха». Публікацыя папярэднічала выданне на кітайскай мове аповесці-казкі Алеся Карлюкевіча «Прыгоды Шубуршуна». На кітайскіх старонках «Беларусі» друкаваліся мае пераклады казак Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Людмілы Рублеўскай. Адзін мой пераклад увайшоў у кнігу твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў, якая выйшла ў Пекіне.

Цяпер малады перакладчык працуе над перастварэннем «Чорнага замка Алышанскага» Уладзіміра Караткевіча. «Праца, прызнаюся, для мяне даволі няпростая, — гаворыць Сунь Фаньці. — Але я спадзяюся, што праз некаторы час завяршу яе. Упэўнены, што кнігу Уладзіміра Караткевіча ўдасца выдаць у Кітаі».

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

«Нам 41-ы не забыць, а 45-ы вечно помніць»

Быхаўская цэнтральная раённая бібліятэка імя Б. В. Стральцова далучылася да патрыятычнага марафону бібліятэк Магілёўскай вобласці «Наша слава і наша памяць», прымеркаванага да Дня Перамогі. Для навучэнцаў 8 класа СШ № 1 горада Быхава было арганізавана мерапрыемства «Нам 41-ы не забыць, а 45-ы вечно помніць» з удзелам Мікалая Леўчанкі, пісьменніка, заслужанага журналіста, Ганаровага грамадзяніна Быхаўскага раёна.

Школьнікі пазнаёміліся з творчасцю пісьменнікаў-франтавікоў, якія правалі сваю маладосць на палях бітваў. Сярод іх — рускі празаік і паэт Канстанцін Сіманаў, беларускі паэт, ураджэнец Магілёўшчыны Аляксей Пысін і беларускі пісьменнік Васіль Быкаў. Дзеці падрыхтавалі вершы аб вайне і Перамозе.

Мікалай Леўчанка, пісьменнік, народжаны ў мірны час, большую частку сваёй творчасці прысвяціў тэме Вялікай Айчыннай вайны. Ён палічыў сваім абавязкам

прысвяціць кнігі і шматлікія публікацыі тым людзям, якія, не шкадуючы сябе, са зброяй у руках сталі на абарону сваёй Радзімы ў крывавыя дні гітлераўскага нашэсця. Мікалай Леўчанка расказаў пра гісторыю напісання сваіх кніг «Урокі мужнасці», «Боль, які не праходзіць», «Крылатая гвардыя», «Сузор'е герояў», «Герой вызвалення». Дзякуючы гэтым творам да нас дайшла праўдзівая інфармацыя, заснаваная на рэальных успамінах землякоў, якія прайшлі кругі фашысцкага пекла, ваявалі на фронце і ў тыле, абараняючы сваю зямлю, каб сёння над нашымі галавамі было чыстае, блавае неба.

Мікалай Уладзіміравіч чытаў хлопчыкам і дзяўчынкам свае вершы, прысвечаныя асабіваму месцу ў Быхаўскім раёне — Луччыцкай вышыні, героям, якія абаранялі яе, а таксама Аляксею Пысіну і свайму сябру празаіку Віктару Арцёмеву.

Алена СІДАРЭНКА,
загадчыца аддзела абслугоўвання
і інфармацыі Быхаўскай цэнтральнай
раёнай бібліятэкі імя Б. В. Стральцова

прэміі

Адзін раз на два гады Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі прысуджае прэміі ФПБ у галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і амаатарскай творчасці. Больш чым за 30-гадовы перыяд існавання прэміі ФПБ уручана 140 прэміяў, а лаўрэатамі сталі 4 прафесійныя і 25 амаатарскіх калектываў мастацкай творчасці, 191 дзеяч культуры, мастацтва і журналістыкі. У Свята працы 1 Мая 2023 года, падчас правядзення ўрачыстых мерапрыемстваў, якія праходзілі ў парку Перамогі, было ўручана яшчэ 8 прэміяў ФПБ.

У галіне літаратуры і мастацтва ў намінацыі «За творы прозы, паэзіі і драматургіі» прэмія ўручана спецыяльнаму карэспандэнту часопіса «Беларусь» рэдакцыйна-выдавецкай установы «Выдавецкі дом «Звязда», заслужанаму журналісту Беларускага саюза журналістаў Алене Стальмах за кнігу «Навасады: Дзяржынскі раён» (Мінск: Чатыры чвэрці, 2021 год).

У намінацыі «За музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць» прэстыжную ўзнагароду атрымаў заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь, мастацкі кіраўнік і дырыжор народнага калектыву аддзела мастацкай творчасці ўпраўлення па справах культуры Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Рамуальд Пармон за выдатны творчы дасягненні і актыўную канцэртна-выканальніцкую дзейнасць народнага ансамбля народных інструментаў БНТУ.

У намінацыі «За работы ў галіне тэатральнага мастацтва і кінамастацтва» прэмія ўручана вядучым майстрам сцэны тэатра-студыі кінаакцёра рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Нацыянальная кінастудыя «Беларусь-фільм»» Валерыя Арланавай, Анатолю Цярэшчаму, Анатолю Голубу за стварэнне спектакля «Дзядзька Ваня» (2021 год).

У намінацыі «За творы жывалісы, скульптуры, графікі і прыкладнага мастацтва» лаўрэатам стаў Мікалай

Аўчыннікаў, настаўнік выяўленчага мастацтва дзяржаўнай установы адукацыі «Гімназія-каледж мастацтваў г. Маладзечна». Ён удастоены прэміяй за серыю жывапісных работ «Помнікі архітэктуры і культуры Беларусі» (2019—2022 гг.).

Прэмія ў намінацыі «За лепшы твор аб прафсаюзах» уручана калектыву аўтараў: Вячаславу Шылу, старшынні Беларускага прафсаюза работнікаў аховы здароўя, Наталлі Купрэйчык, загадчыца аддзела сацыяльна-эканамічнай работы Беларускага прафсаюза работнікаў аховы здароўя, Алене Бельскай і Роберту Часнойцю, былым старшыням Беларускага прафсаюза работнікаў аховы здароўя, — за выданне «Сіла ў адзінстве. 115 гадоў Беларускаму прафсаюзу работнікаў аховы здароўя».

Прэміі таксама ўручаны: дырэктару Палаца культуры і тэхнікі «Нафтавік» рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Вітворчае аб'яднанне «Беларуснафта»» Тацяне Тужык — за актыўную работу па развіцці народнага мастацтва і амаатарскай творчасці працоўных;

заслужанаму амаатарскаму калектыву Рэспублікі Беларусь народнаму ансамблю танца «Лявоніха» дзяржаўнай установы «Цэнтр культуры «Віцебск»» (кіраўнік Вольга Аглоблева) — за выдатны дасягненні амаатарскіх калектываў мастацкай творчасці.

У галіне журналістыкі пераможцам стаў Мікалай Мачэкін, аўтар праекта, галоўны рэдактар рэдакцыі газеты «Знамя юности» ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі дом «Беларусь сёння», за стварэнне мультымедыянага канвергентнага праекта «Героі Беларусі» (2020—2022 гг.).

Прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі 2023 года прысуджаны з прысваеннем звання «Лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі», уручэннем Ганаровага знака, дыплома і грашовай ўзнагароды.

Экспазіцыя парку інтэрактыўнай гісторыі «Вялікае княства Сула» ў Стаўбцоўскім раёне папоўнілася экзэмплярам рэдчай кнігі XVII стагоддзя «Вялікае мастацтва артылерыі» Казіміра Семяновіча, паведамляе БелТА. Урачыстае дарэнне фаліянта адбылося ў рамках акцыі «Беларусь вяртае сваё». Аўтар ідэі стварэння інтэрактыўнай асветніцкай установы Андрэй Запольскі зазначае: «Мы шчыльна трымаем кантакт з беларускімі вучонымі па ўсім свеце. Аднойчы да нас паступіў званок з прапановай купіць экзэмпляр кнігі на аўкцыёне ў Лондане. Гэта кніга, каштоўнасць якой нельга пераацаніць». Раней знайсці выданне ў Беларусі можна было толькі ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі. Выдадзены ў 1650 годзе ў Амстэрдаме на лацінскай мове, трактаў стаў адной з найважнейшых у Еўропе работ па артылерыі і піратэхніцы.

Удзельнікамі Міжнароднага форуму маладзёжных і студэнцкіх хароў «Папарацькветка БДУ», які праходзіць у Мінску, сталі шэсць калектываў з Беларусі і Расіі, паведамляюць у прэс-службе ўніверсітэта. За ўвагу слухачоў змагаюцца Народная харавая капэла БДУ, студэнцкі хор БДУР «Vi-choir», маладзёжныя камерныя хоры «Gioscos» БДЭУ, змешчаны хор спецыяльнасці «Спевы акадэмічныя» МДМК імя М. Глінкі, а таксама калектыв «МОНТЕМ» Санкт-Пецярбургскага горнага ўніверсітэта і камерны хор Санкт-Пецярбургскага палітэchnічнага ўніверсітэта Пятра Вялікага. Падчас гала-канцэрта, які адбудзецца 13 мая ў к/з «Верхні горад», наведвальнікі паучоць найлепшыя творы форуму, а таксама даведаюцца імёны пераможцаў у намінацыях «Найлепшы хор», «Найлепшае выкананне духоўнай праграмы», «Найлепшае выкананне шведскай праграмы», «Найлепшы дырыжор», «Найлепшы канцэртмайстар», «Найлепшы саліст» і «Найлепшая салістка».

Праграма двухдзённага фестывалю кітайскай мовы і культуры, які праходзіць гэтымі днямі на базе сталічных гімназіяў № 24 і сярэдняй школы № 180, уключае ў сабе правядзенне святочнага канцэрта з кітайскімі песнямі, танцамі, шоу ўшў ў выкананні выкладчыкаў Інстытута Канфуныя БДУФК і дэкламацыю кітайскіх вершаў навучэнцамі. Акрамя таго, у школьнікаў ёсць магчымасць наведаць майстар-класы па кітайскай мове, ушў, каліграфіі і мастацтвае выразаання ўзораў з паперы — цзяньчжы (тэхніка, падобная да выцінанкі). У прэс-службе БДУФК паведамляюць: ў рамках правядзення фестывалю плануецца ўрачыстае адкрыццё Цэнтра вывучэння кітайскай мовы і культуры. Нагадаем, што ў 2022 годзе фізкультурны ўніверсітэт быў узнагароджаны ганаровай граматай Пасольства Кітая ў Беларусі як узорная ўстанова па выкладанні і вывучэнні кітайскай мовы.

Вялікі сімфанічны аркестр і хор Санкт-Пецярбурга Imperial Orchestra парадаваў глядачоў новым грандыёзным шоу саўндтрэкаў у Мінску — Hans Zimmer's Universe. Са сцэны Мінск-Арэны прагучалі найбольш вядомыя творы славагуча нямецкага кампазітара, духаровага лаўрэата «Оскара», аўтара музычных суперадзінняў да такіх хітоў кінапрактаў, як «Піраты Карыбскага мора», «Кароль Леў», «Гладыйтар», «Апошні самурай», «Місія невыканальная», «Інтэрстэлэр» і многіх іншых. Праграма, якая складалася з дзвюх аддзяленняў і 16 кампазіцый, адкрылася мелодыяй да фільма «Дзюна». Калектывам сімфанічнага аркестра, хору і салістаў Imperial Orchestra, які аб'яднаў больш за 200 віртуозаў з Санкт-Пецярбурга і Масквы, кіраваў дырыжор Леў Дунаев, паведамляецца на сайце агенцтва «Мінск-Навіны».

Мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічна-драматычнага тэатра імя М. Горькага, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Сяргей Кавальчык ставіць спектакль у Нацыянальным акадэмічным рускім тэатры драмы імя М. Лермантава ў горадзе Алматы. Прэм'ерны паказ «Тэатра часоў Нерона і Сенека» вядоў п'есы расійскага драматурга Эдварда Радзінскага адбудзецца 15 чэрвеня. Жанр спектакля — «сучасная трагедыя». «Чаму сучасна? Таму што ў спектаклі ёсць роздумы аб чалавечых учынках і іх наступствах, якія будуць зразумелы сучаснаму глядачу. П'еса напісана ў 1980 годзе, але да гэтай прагі гучыць актуальна», — цытуе словы Сяргея Міхайлавіча «СБ. Беларусь сёння». Творчую каманду пастаноўкі склалі балетмайстар Юлія Башаева, мастак-пастановаўшчык Сяргей Мельцэр, мастак па касцюмах, лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі Казахстана «Сахнагер» Любоў Важэнікава, а таксама пастаянны саўтэр рэжысёр беларускі кампазітар Цімур Каліноўскі.

Цікавінкі ад Камілы НАВІНКАЙ

я люблю чытаць

я люблю чытаць

Серыя «Я люблю чытаць» была заснавана ў 2020 годзе і распрацавана мастачкай Настай Капульцэвіч. Калі ў серыі «Жывая класіка дзесям» у асноўным друкуюцца вершы, дык у гэтай — кароткія празічныя творы. За два з паловай гады ў серыі «Я люблю чытаць» пабачылі свет кніжкі «У кузні ў хохліка» Змітрака Бядулі, «Шуд на краі свету» Івана Шамякіна», «Апельсін» Васіля Хомчанкі, «Рэкс і Казбек» Алеся Пальчэўскага і інш. Выйшла і некалькі зборнікаў, дзе змешчаны творы, якія ўваходзяць у школьную праграму для малодшых класаў. У зборніку апавяданняў «Жыў-быў вожык» юныя чытачы могуць атрымаць адказы на пытанні: «Хто выратаваў жураўля? Якой можа быць сустрэча з ваўком? Ці пасябраваў вожык з сабакам

Мурзам і котам Фядотам? Якая ўдача можа надарыцца ў маленькага павучка?» Словам, у серыі «Я люблю чытаць» друкуюцца творы, якія сапраўды хочацца чытаць і пасля якіх можна сказаць: «Я люблю чытаць».

Сёння рыхтуюцца да друку і ў другім паўгоддзі пабачаць свет творы Яраслава Пархуты «Казкі дзеда Яраслава» і беларускай народнай казкі «Ад крадзенага не пасыцееш». Да 80-годдзя Казіміра Камейшы плануецца выхад кніжкі «Хатка на колах», у якую ўвойдуць вершы, загадкі, скоргаворкі. Як бачым, у гэтай серыі таксама будуць выдавацца творы не толькі празічныя, але і паэтычныя. Усе кнігі багата аформлены, невялікага аб'ёму і даступны пакупніку.

Віктар ШНП

Друкаваць найлепшае, або Тры кіты літаратурна-мастацкай перыёдыкі

З 2021 года ў склад выдавецтва «Мастацкая літаратура» ўвайшлі дзяржаўныя літаратурна-мастацкія часопісы «Маладосць», «Польмя» і «Нёман». Што змянілася ў рэдакцыйнай палітыцы, чым выданны жыўць сёння, расказалі іх галоўныя рэдактары.

Вольга РАЦЭВІЧ, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць»:

Сёння часопіс «Маладосць» — гэта каляровае, стыльвае і цікавае выданне, у якім заўсёды рады таленавітай, адданай роднаму слову моладзі. Мы знялі ўзроставы ценз для сваіх аўтараў, а таксама вярнуліся да традыцыйнага нападнення часопіса, і цяпер на яго старонках артыкулы вядомых даследчыкаў, архівістаў, журналістаў суседнічаюць з інтэрв'ю з маладымі мастакамі, спробамі піяра і прафесійнай прозай.

З мінулага года пачалі рубрыку «Старонка родная» і здзівіліся, як актыўна маладыя аўтары сталі пісаць нам пра малую радзіму — вёскі, гарады... Відавочна, тэма гістарычнай памяці маладым блізкая. Не так і рэдка моладзь у сваіх творах разважае пра жыццё і смерць. Калі казаць пра жанравую разнастайнасць паэзіі, то аўтары ўсё больш адыходзяць ад класічных форм і выбіраюць свабодную форму верша. Шмат тых, хто піша ў так званай «гэхніцы патоку свядомасці» (без выкарыстання вялікіх літар і знакаў прыпынку). Некаторыя, наадварот, звяртаюцца да цвёрдых форм: санета, трыялета, лімерыка, запазычаннага ў японцаў хайку. Маладыя прازیкі ў сваю чаргу аддаюць перавагу апавяданням, радзей — аповесці і зусім рэдка — раману. Як вынік самаканання ды самааналізу ўсё часцей узнікаюць рэфлексіі, імпрэсіі, мініяцюры, эсэ, заснаваныя на ўражанні ад той ці іншай з'явы. Міфалагічныя казкі, фантастычныя нарысы, дакументальна-мастацкія біяграфіі — усё гэта ёсць у «Маладосці».

Красавіцкі нумар прымеркаваны да 70-годдзя часопіса, мы прэзентуем яго на сустрэчах з аўтарамі і чытачамі. Стараліся зрабіць яго па-святочнаму асаблівым: адказалі на правакацыйныя пытанні паэта, прازیка, дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алеся Бадака; узялі інтэрв'ю ў Галіны Разанавай — удавы паэта Алеся Разанава; а яшчэ пагаварылі з паэтэсай Раісай Баравіковай пра каханне, зорнае неба ды будучыя кнігі. Да таго ж вядучы архівіст Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Таццяна Кекелева падрыхтавала эксклюзіўны матэрыял — лісты за 1953—1958 гады супрацоўнікаў часопіса «Маладосць» аўтарам.

На далейшую перспектыву, як і заўсёды, плануем нападняць часопіс цікавымі матэрыяламі, адкрываць новыя імёны, спрыяць і дапамагаць маладым. А ў канцы года будзем падводзіць вынікі конкурсу ад часопіса «Маладосць» — на найлепшы празічны твор для юнацтва і моладзі. Узрост удзельнікаў неабмежаваны, а аб'ём тэксту не павінен перавышаць чатыры аўтарскія аркушы. Творы лаўрэатаў конкурсу складуць зборнік прозы, які пабачыць свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Віктар ШНП, галоўны рэдактар часопіса «Польмя»: Часопісу «Польмя» сто гадоў, і мы па меры магчымасцей імкнёмся захоўваць даўнія традыцыі гэтага паважанага выдання. Так, на працягу дзесяцігоддзяў аснову зместу нашага часопіса нязменна складае сучасны літаратурны працэс — проза і паэзія. Зразумела, час ідзе, змяняюцца аўтары, супрацоўнікі, змяняюцца галоўныя рэдактары, абнаўляецца канцэпцыя, але асноўнае застаецца: галоўная наша магістраль — гэта беларуская сучасная літаратура і яе найлепшыя творцы і творы.

Тым не менш за сто гадоў на старонках часопіса шмат што змянілася. З'явіліся новыя жанры і фарматы, а некаторыя, наадварот, сышлі ў нябыт. Так, апошнія гадоў пятнаццаць актыўна развіваецца кірунак навуковых публікацый. У нашым выпадку гэта ВАКаўскія артыкулы, якія дазваляюць літаратуразнаўцам

абараняць дысертацыі, пацвярджаць навуковыя званні. Фармат для часопіса адносна новы, раней такога не было.

Асабліваю папулярнасць набыў фармат круглых сталаў. На другое паўгоддзе на старонках выдання ўжо запланаваны два. Першы з іх — «Глыбінка ці глыбіння?», у якім удзельнічаюць старшыні абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Беларусі. Кожны па-свойму бачыць поспехі, праблемы і перспектывы ў літаратурнай сферы. Пасля мяркуецца круглы стол «Чым жывеш, бібліятэка?», у якім возьмуць удзел пісьменнікі і супрацоўнікі бібліятэк Беларусі. Праблемы, узнятыя выступоўцамі, можна вырашаць супольнымі намаганнямі бібліятэкараў і літаратараў. Тэма вельмі важная, бо цяпер кнігі даходзяць да чытачоў часцей не праз кнігарні.

Асноўная задача, якую ставяць перад сабой рэдактары «Польмя», — друкаваць найлепшае з таго, што напісалі нашы пісьменнікі. Калі рэцэнзіі, то самыя грунтоўныя, калі аповесці, значыць першага гатунку. Галоўнае — трымаць тую ўзровень і аўтарытэт, якія заўсёды былі ў часопіса. На жаль, ні Іван Шамякін, ні Васіль Быкаў, ні Уладзімір Караткевіч, ні Міхась Стральцоў нам новых твораў не дадуць, а напісанае сучаснымі аўтарамі далёка не заўсёды прачытваецца так жыва, як ранейшае. Але такі час, і мы павінны гэта разумець. Усё праходзіць, напісанае застаецца.

Што тычыцца тэм, якія цікавяць аўтараў... Магу прыгадаць раман-версію Уладзіміра Гаўрыловіча «Любі бліжняга твайго...», публікацыя якога запланавана на другое паўгоддзе 2023-га. Гэты твор пра наш час, пра 20-я гады XXI стагоддзя. У сваю чаргу Віктар Праўдзін у рамане «Непераможаны злом», запланаваны на канец года, апавядае пра тое, што было сто гадоў таму, але звязана з сучаснасцю. Паэзія ж заўсёды нечаканая. Вершы ў падборках розныя. Аўтары, зразумела, ствараюцца выказваць і боль нашых чытачоў, і быць голасам людзей, якія жыўць на нашай зямлі, якія перажываюць за тое, што адбываецца ў свеце, што робіцца ў нас.

Наталія КАСЦЮЧЭНКА, галоўны рэдактар часопіса «Нёман»:

На працягу 77 гадоў існавання часопіса «Нёман» яго канцэпцыя амаль не змянілася. Галоўнай задачай было

і застаецца фарміраванне дастойнага кантэнту, арыентаванага на духоўна-маральнае развіццё грамадства. Пры адборы для публікацыі аддаецца перавага высакаякасным літаратурным і публіцыстычным творам як вядомых, так і малавядомых аўтараў, якія адстойваюць агульначалавечыя каштоўнасці, ідэалы гуманізму і міру. Уважлівае, чулае стаўленне да сучаснага чытача, да яго інтарсаў і запатрабаванняў таксама з'яўляецца адной з галоўных задач, якую ставіць перад сабой рэдакцыя часопіса.

У другім паўгоддзі плануем прапанаваць чытачу раман Георгія Марчука «Год дэманаў» аб няпростых адносінах у творчым асяродку навуковай інтэлігенцыі, а таксама раман Зінаіды Дудзюк «Год 1812», героі якога праходзяць дарогамі вайны супраць напалеонаўскай агрэсіі. Чакае чытача і сустрэча з героямі аповесці Зіновія Прыгодзіча «Цяпло позняй восені» аб драме непадзеленага кахання. Аляксей Камароўскі ў сваёй аповесці «Пенальці» раскажа пра станаўленне беларускага футбола. З прозай выступяць таксама Фёдар Коней, Віктар Казько, Людміла Рублеўская, Мікола Намеснікаў, Алена Чыжэўская, Анатоль Мельнікаў і іншыя, паэзіяй — Анатоль Аўруцін, Аляксей Бадак, Раіса Баравікова, Фёдар Гурыновіч, Таццяна Лейка, Міхась Пазнякоў, Лізавета Палеев, Віктар ШНП і інш.

Чытачоў могуць зацікавіць круглыя сталы «Рэдактары аб надзённым» з удзелам дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алеся Бадака і рэдактараў часопісаў «Польмя», «Нёман», «Маладосць», а таксама «Дерзай сказаць», дзе пісьменнікі будуць гаварыць пра тое, пра што нельга маўчаць сёння.

Тэмы, што хвалююць чытача, самыя разнастайныя, але перавага аддаецца творам псіхалагічным, філасофскім, якія найбольш глыбока і праўдзіва адлюстроўваюць сучаснасць, уздымаюць вострыя праблемы сённяшняга дня. Адметнасцю выдання з'яўляецца вялікая разнастайнасць літаратурных і публіцыстычных жанраў. Раманы — як сучаснай тэматыкі, так і гістарычныя, — аповесці, апавядання, эсэ, лірычныя мініяцюры, мемуарная літаратура, дзённікі, паэмы і вершы, нарысы і артыкулы, круглыя сталы і інтэрв'ю, рэцэнзіі на новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў...

У падарожжа з Янкам Маўрам

10 мая мы адзначаем 140-годдзе **п'сьменніка, які паклаў пачатак фантастычнаму і прыгодніцкаму жанрам у беларускай дзіцячай літаратуры, — Янкі Маўра. Пра постаць і творчасць знакамітага папярэдняка, а таксама пра стан сучаснай літаратуры для дзяцей інша гутарка ў Саюзе п'сьменнікаў Беларусі.**

Каб стаць добразычлівым уладаром Сусвету

Алена Стэльмах, старшыня секцыі дзіцячай літаратуры Саюза п'сьменнікаў Беларусі:
— На небасхіле беларускай літаратуры імя Янкі Маўра асабліва заўважнае. Гэты чалавек не перастае здзіўляць і цяпер сваёй неардынарнай асобай, няўрымслівым пошукам нечага новага і незвычайнага.

Таму ён бліжэй да нашага сучасніка.

Гэта ж трэба, так напісаць пра экзатычныя краіны, быццам там нарадзіўся, настолькі пранікнутаю няпростым жыццём тутэйшага люду, ствараць такія псіхалагічныя характары сваіх герояў. П'сьменнік паказвае прыклад таго, як трэба пашыраць веды пра далёкае і незнаёмае. Гэта толькі ўзбагачае чалавека, робіць яго добразычлівым уладаром Сусвету.

Хача, безумоўна, Янка Маўр выключна любіць сваю радзіму, пра якую піша з цеплынёй і гонарам: «Шмат куткоў, не горшых ад тэморскіх. Ёсць пшчы, не менш цікавыя, чым далёкія трапічныя лясы».

Як вядома, рамантыкам, а можа, нават і летуценнікам, ён быў з дзіцтва. Марыў вандраваць, выпрацоўваў маршрут, падрыхтаваў непрамакальны шчытак для запісаў. У пэўнай ступені здзейсніць жаданае дапамог яму веласіпед, куплены на першыя заробкі настаўніка.

Як бы п'сьменнік пазаздросціў цяперашнім магчымацім кожнага з нас адкрываць для сябе Беларусь: і транспарту хапае, і шматлікія дарогі, сцяжыны клічучь спазнаваць таямніцы роднага краю.

У сваіх апавяданнях, мініяцюрах — на прыкладзе, здавалася б, простых жыццёвых сітуацый — п'сьменнік, як знаўца душы, спрабуе даць адказ на пытанне: у чым чалавечы шчасце? Чытаць такія творы немагчыма без траіткага хвалевання. Такім чынам, Я. Маўр не толькі захапляе пакаленні дзяцей сваімі кранальнымі гісторыямі, але і служыць прыкладам творцам-папелічкікам, як пісаць, каб набыць доўгае жыццё ў літаратуры.

Па канонах прыгодніцкага жанру

Мікола Чарняўскі, дзіцячы п'сьменнік:

— Першыя п'сьменнікі, якіх я ўбачыў не на партрэтах, а, як кажуць, жыўцом, былі Артур Вольскі і Янка Маўр. Называю іх у той паслядоўнасці, як адбылося. А сустрэўся я з ім у ліпені 1960 года ў рэдакцыі часопіса «Вясёлка», куды мяне, учарашняга школьніка, прывяла нечаканая нагода. Усё адбылася па канонах прыгодніцкага жанру, як у творах Янкі Маўра, якія я чытаў і перачытваў, з-за чаго нават пайшоў на злачынства, хоць, можа, і дробнае, але ж вартае сораму, — узяў і не здаў у нашу вясковую бібліятэку — хату-чыгальню — яго кніжкі «Амок» і «У краіне райскай птушкі». Дзякуй, што інвентарызацыйнай там, відаць, ніхто не займаўся, таму гэтая прапража нікому не кинулася ў вочы.

Яшчэ таму прызнацца, што загаданай сустрэчы магло б ніколі не адбыцца, калі б не мой літаратурны сверб.

— Хто тут ідзе ў «Вясёлку»? — пацікавіўся на хаду чалавек, які мне нагадаў Артура Вольскага.

Калі я зайшоў у пакой, заўважыў яго адразу і не павярнуў сваім вачам: няўжо гэта сам Янка Маўр? Такі, як на партрэце! Высокі, хударлявы, з яшчэ даволі прыстойнай чупрынай пасівельных валасоў, у бела, вышытай на грудзях кашулі, ён мне здаўся ў той мід адным з герояў беларускіх народных казак, да якіх я быў ахвочы і якія выходзілі ў цудоўным аздабленні мастака Анатоля Волкава. А Янка Маўр моўчкі адкланяўся красуні, што сядзела за машынкаю, падаў на развітанне руку Артуру Вольскаму, потым спыніўся перада мною, быццам аб нечым раздумваючы, працягнуў руку мне і ўзяўся за ручку дзвярэй.

— Гэта быў Янка Маўр? — будзе не верачы такому шчасцю, перапытаў я ў Артура Вольскага.

— Янка Маўр, — з нейкім асаблівым пацупцём адказаў той. — А якія кніжкі Янкі Маўра ты чытаў? — Ён адразу загаварыў са мною на «ты», і ад гэтага, прызнаюся, у майё душы стала спакойнай і неак цяплай. Здалося, што я размаўляю з п'сьменнікам, з якім ужо не адзін раз бачыўся.

— Амаль усё, што ён напісаў, — паспяшаўся запэўніць я Артура Вігальевіча, — «Палескія рабінзоны», «ТВТ», «Сын вады», «Амок», «У краіне райскай птушкі». Ён мой любімы п'сьменнік.

— Малайчына, што любіш кнігі Янкі Маўра, — павхаліў Артур Вігальевіч. — Я таксама любіў чытаць яго кніжкі. І цяпер люблю. — Потым перавёў гаворку на іншае.

А я... Ці мог я нават у сне прадбачыць пасля той выпадковай сустрэчы ў рэдакцыі часопіса «Вясёлка», што калі-небудзь таксама змагу назвацца п'сьменнікам, трапіла на той таямнічы востраў, і мае творчыя здбыткі, мае пошукі будуць адзначаны ганаровай літаратурнай прэміяй, якая носіць яго імя? Вядома ж, не мог. Адно турбуе цяпер: ці так прыцягвае і даходзіць тваё слова да сэрца чытача, як слова Янкі Маўра?

Цікавосткі ад Васіліны Міцкевіч, праўнучкі Янкі Маўра:

• Да дзіцячай літаратуры Янка Маўр ставіўся вельмі сур'эзна, бо маленькі чытач — самы патрабавальны і ўважлівы, часам знаходзіць недакладнасці і памылкі, на якія не звяртаючы ўвагі дарослыя.

• Мала хто ведае, што Янка Маўр пераклаў на беларускую мову «Прыгоды Тома Соера» Марка Твэна, некаторыя казкі Ганса Хрысціяна Андэрсена, творы Рэдзьярда Кіплінга, Жуля Верна.

• У трылогіі Якуба Коласа «На ростанях» пратагатыпам аднаго з герояў — Івана Тадорыка, чалавека з «выдатнымі здольнасцямі», — быў Іван Фёдарав (Янка Маўр).

• Янка Маўр вучыў дзіцяці любові да кніг, а таксама да сімфанічнай і опернай музыкі. Сам ён выдатна іграў на скрыпцы, яго дзеці вучыліся іграць на фартэпіяна.

• Янка Маўр надаваў вялікае значэнне кнізе як скарбніцы ведаў. Да ваіны яго бібліятэка лічылася адной з найлепшых у Мінску. Яе складалі энцыклапедыі Бракаўгаза і Эфрона, першы выпуск Вялікай Савецкай Энцыклапедыі, «Жыццё жывёл» Брэма, кнігі вядомых вандрунікаў.

• У 1934 годзе на Усебеларускім конкурсе дзіцячай кнігі Янка Маўр атрымаў першую прэмію за апавесць «ТВТ». Адным з першых яе чытачоў быў Янка Купала.

• Якуб Колас падтрымліваў Янку Маўра не толькі маральна, але і матэрыяльна. Ён выслаў яму грошы, неабходныя для вучобы малодшай дачкі — Наталлі. Пасля ваіны яна стала нявесткай Якуба Коласа — пабралася шлюбам з яго малодшым сынам Міхасём.

• Янка Маўр быў ганаровым старшынёй арганізацыі беларускіх эсперантыстаў, веў актыўную перапіску з эсперантыстамі розных краін.

• Дзякуючы мове эсперанта п'сьменнік атрымаў матэрыялы для рамана «Амок».

...І напісаў сваю кнігу

Аляксандр Піскуноў, п'сьменнік:

— Кніга «Палескія рабінзоны» ператварыла многіх дзяцей у рамантыкаў, якія разумеюць усё характэрна простага вольнага жыцця сярод прыроды. Апаўданае пра цалкам рэальныя прыгоды Мірона і Віктара чытаецца на адным дыханні. Помню, як заміралі самыя няўрымслівыя вучні, калі ў трэцім класе наша настаўніца ўслых чытала «Палескія рабінзоны» замест урокаў фізкультуры, якія нельга было правесці ў слотны вольны дзень на вуліцы. Упэўнены, што многія далучыліся і да чытання ўвогуле пасля гэтай кніжкі, адоленай самастойна, а потым не раз перачытаюць. У бібліятэках яна заўсёды была распрапанай ад дотку многіх рук.

Могуць сказаць, што сёння, калі хлапчукі праездваюць гадзінамі перад экранамі тэлевізараў і камп'ютараў, гэтая старая добрая кніжка страціла сваю актуальнасць. Не, ніколі не паверу ў гэта. Так, кожнаму — сваё. Хтосьці абыякава адкладзе яе ўбок. Пашкадуем такога. Затое ў іншых кніга закране рамантычную струнку ў душы, і яна будзе звінцець усё жыццё.

Калі я сам далучыўся да творчасці, то пачаў з невялікіх апавяданняў і казак пра нашу родную прыроду.

Мне хацелася расказаць пра звяроў і птушак так, каб і дзеці, і дарослыя па-сапраўднаму знаёміліся з ім, даведваліся пра асаблівасці іх жыцця і паводзін. Пазней, дзякуючы ўспамінам пра «Палескія рабінзоны», напісаў і сваю кнігу, прысвечаную гэтай тэме, — «Воўчы куток». Яе героі — двое дарослых і хлапчук — вырашылі пахыць у лесе з мінімальнай колькасцю рэштунку і харчавання. Толькі ў юнацтве ўласціва марыць аб цяжкасцях, толькі тады і дадзена іх пераадоўваць. Праўда, юнацтва бракуе досведу. Затое яго можна запэўніць з кнігі.

Чараўнік з краіны маленства

Татыяна Швед, дырэктар ДУ «Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк г. Мінска»:

— Творы Янкі Маўра па-ранейшаму застаюцца ў полі чытацкіх сімпатый — з пачатку бягучага года выдача кніг Янкі Маўра склала больш за 500 экзэмпляраў. Бібліятэкары ўважліва сочаць, каб неабходныя выданні меліся ў наяўнасці. Прыемна, што нас падтрымліваюць і выдавецтвы — «асвяжаюць» нашы фонды. Напрыклад, у 2022 годзе ў выдавецтва «Мастацкая літаратура» былі выдадзены «Аповесці і апавяданні» — па дазаказе дзіцячых бібліятэк.

Шмат твораў Я. Маўра ўключаны ў зборнікі і хрэстаматыі. Сёлета ў Выдавецкім доме «Звязда» з'явіліся «Творы для дадатковага чытання ў 7 класе». Выдавецтва «Вышэйшая школа» выпусціла серыю «Чытай і слухай», у якой да юбілею п'сьменніка выйшла кніга Янкі Маўра «Аповесці і апавяданні» з QR-кодам на кожным выданні. Спецыяльны код дапамагае не толькі чытаць, але і слухаць у аўдыяфармаце творы людзям з абмежаванымі магчымацімі.

Праводзяцца і мерапрыемствы, прысвечаныя Я. Маўру: «Аб вялікай літаратуры для маленькіх», «Дзіцячыя сэрцаў уладар», «Капітан дзіцячых падарожжаў» і інш. У бібліятэках шырока прадстаўлена выставачная дзейнасць па творчасці п'сьменніка: «Вялікая сіла фантазіі...», «Чараўнік з краіны маленства», «Мудрэц з душой хлапчука», «Пачынальніку беларускай дзіцячай літаратуры прысвячаецца...», «Беларускі рабінзон», «Дзіцячыя сэрцаў уладар», «Майстар беларускай прыгодніцкай літаратуры» і інш.

З сакавіка ў кінатэатры «Цэнтральны» прайшло мерапрыемства з нагоды Сусветнага дня п'сьменніка, цэнтрам увагі якога стаў Янка Маўр — «Капітан дзіцячых падарожжаў». Супрацоўнікі дзіцячай бібліятэкі № 1 распаўлялі юным кінагледцам пра лёс і літаратурную дзейнасць творцы, які па праве лічыцца «бацькам» беларускай дзіцячай літаратуры.

«Перагарну старонку і бягу да геаграфічнай карты»

Анастасія Ленская, вучаніца 11 класа Атраднаўскай сярэдняй школы Любанскага раёна:

— Першае маё знаёмства з п'сьменнікам выклікала здзіўленне: імя беларускае — Янка, а прозвішча нейкае замежнае — Маўр. Гэта тазкей я даведдалася, што пад такім псеўданімам друкуе творы Іван Міхайлавіч Фёдарав. Ёсць сваё жыццё п'сьменнік, педагог пісаў для дзяцей, сваімі кнігамі вхоўваў чытача. Асабліва краане павага творцы да дзяцей, выключная тактоўнасць. Ён быў псіхологам і добра разумее дзіцячую душу. Думаю, што ў гэтым дапамагала і праца настаўнікам. Як прызнаваўся сам п'сьменнік, ён «чуў біццё чалавечага сэрца».

На мой погляд, быць дзіцячым п'сьменнікам вельмі складана. Важна не толькі расказаць цікавую гісторыю, заінтрыгаваць, але і навучыць чытача, прымусяць задумацца. Усё маё дзяцінства прайшло з кнігамі Янкі Маўра. Іх перачытала вялікую колькасць. Перагарну наступную старонку і хуценька бягу да геаграфічнай карты шукаць востраў. Зайздросічу добрай зайздросці вучням, у якіх выкладаў геаграфію Іван Міхайлавіч, бо ён «як тонкі мастак-акварэліст маляваў вядомыя і невядомыя краіны».

Колькі сябе помню, чытаю кнігі. Ёсць творы, працягваючы якія ў дзяцінстве, помніш іх усё жыццё. Да такіх адносіцца апавесці і апавяданні Янкі Маўра, якія не страцілі сваёй папулярнасці і праз стагоддзе.

Падрыхтавала Марыя ЛІПЕНЬ

Першасталец Вялікага Княства Літоўскага

Літаратурнае краязнаўства — гэта не проста спецыфічнае адгалінаванне літаратуразнаўства, а найперш дадатковая крыніца інфармавання, папаўнення гуманітарных, літаратурных ведаў у сувязі з вывучэннем малавядомых фактаў, якія тычацца жыцця і творчасці мастака з улікам пэўнай геаграфічнай лакацыі. Разгляд асобы або творчасці пэўнага пісьменніка на шмат выйграе пры звароце да лакальных (рэгіянальных) аспектаў: паданняў, легенд, традыцый таго краю, які стаў крыніцай натхнення, прама або ўскосна паўплываў на выбар мастацкіх прыярытэтаў, на эстэтычныя складнікі твора.

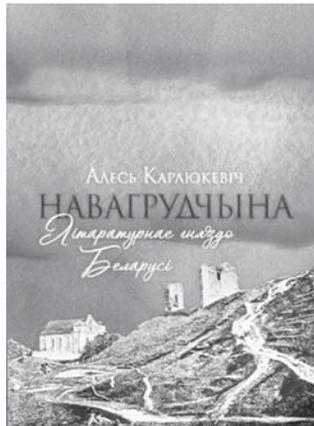
Па сведчанні акадэміка Д. С. Ліхачова, «зразумець літаратуру, не ведаючы месцаў, дзе яна нарадзілася, не менш цяжка, чым зразумець чужую думку, не ведаючы мовы, на якой яна выказана. Ні паэзія, ні літаратура не існуюць самі па сабе: яны вырастаюць на роднай глебе і могуць быць зразумелыя толькі ў сувязі з усёй роднай краінай». Крыніцы, з якіх мастак чэрпае матэрыял для творчасці, знаходзяцца ў стады ўзаемапрацінення, узаемадапаўнення і спрыяюць узбагачэнню мастацкай палітры твора, яго вобразна-метафарычнага ладу, зместава-каштоўнасці глыбіні. Менавіта даследаванне, раскрыццё адметнасцей пэўнай мясцовасці, краю, дзе жыў і тварыў пісьменнік, дазваляе канкрэтызаваць, праясніць тэма або іншыя бакі яго біяграфіі, творчасці, спасцігнуць асаблівасці светапогляду і мастацкага стылю, паглыбіцца ў характар творчай індывідуальнасці.

Для ўзнаўлення цэласнага вобраза краю істотнымі з'яўляюцца не толькі мастацкія творы, але і мемуары, дзённікавыя запісы, матэрыялы эпістэлярнага характару, дарожныя нататкі. Сведчанні пісьменнікаў, краязнаўцаў, нарысцістаў, эсэістаў таксама дапаўняюць адно аднаго, спрыяюць пазнанню краю з розных бакоў. Усё гэта істотна ўплывае на якасць літаратурна-краязнаўчай працы, яе навукова-пазнавальную каштоўнасць.

Шмат з пералічанага і аднесенага да неабходнага і запатрабаванага складніка літаратурнага краязнаўства творча выкарыстана ў новай кнізе вядомага краязнаўцы і публіцыста Алеся Карлюкевіча «Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі». Кніга адрывае для чытача магчымасць зрабіць віртуальную вандроўку па старажытным Навагрудскім краі, які стаў калы вытокаў беларускай дзяржаўнасці, убацьчыў гісторыка-літаратурны партрэт Навагрудчыны. А ён дастаткова размаіты, багаты на творчыя постаці, на знакамітыя асобы, якія сілкаваліся жыццядайнымі сокамі гэтай слаўтай зямлі, натхніліся

на высокія справы, на духоўнае ўзбагачэнне. У пантэоне дзеячаў, якія тым або іншым чынам спрычыніліся да культурнага поля Навагрудскага краю, — імяны Грыгорыя Цамблака, Фёдара Еўлашоўскага, Іосіфа Вельямін-Ружыцкага, Міхаіла Слэзкі, Станіслава Незабітоўскага, Яўхіма Храптоўчы, Яна Чачота, Антона Глінскага. Але Навагрудак перадусім нязменна атасясамліваецца з жыццём і творчым лёсам Адама Міцкевіча — беларуска-польскага пісьменніка, публіцыста, паэта, драматурга, эсэіста, перакладчыка, педагога, празаіка. Беручы пад увагу сведчанні берасцейскага міцкевічазнаўца Леаніда Несцерака, аўтар узнаўляе асобныя старонкі жыцця і творчасці вялікага нашага суайчынніка, слухна сцвярджаючы, што Навагрудак, Навагрудчына, уражанні дзяцінства, няпросты лёс уласнай сям'і, расчараванні ў юнацкім каханні, фальклорная, этнаграфічная навагрудская памяць, легенды роднага краю — усё гэта стала асновай малых і буйных твораў класіка сусветнай літаратуры. Цікавымі і змястоўнымі ў гэтай сувязі падаюцца развагі Кастуся Цвірка. А. Карлюкевіч падрабязна ўзнаўляе дэталі адной паездкі, згадваючы ўражанні з вандровак па міцкевічускай Навагрудчыне свайго старэйшага калегі, якімі ён падзяліўся ў нарысе «Да ўзгорка тых лясных...»

З вядомых літаратараў, якія пакінулі значны след у гісторыі літаратуры і мелі дачыненне да Навагрудскай зямлі, аўтар згадвае імяны Вінцэся Каратынскага, Ядвігіна Ш., Янкі Купалы, Якуба Коласа, Язэпа Драздовіча, Янкі Нёманскага,

Максіма Танка, Валянціна Таўлая, Янкі Брыля, Фёдара Янкоўскага, Уладзіміра Калесніка і інш. Нароўні з добра вядомымі дзеячамі беларускай літаратуры і культуры ў кнізе прадстаўлена шмат імянаў, якія застаюцца малавядомымі ці наогул невядомымі для сучаснікаў. Чытача, несумненна, зацікавіць асоба Самсона Пярловіча (1923—2001) — чалавека няпростага жыццёвага лёсу, якому давялося шмат перажыць і згадаць як падчас нямецкай акупацыі, так і ў савецкі час. У 1947 годзе ва ўзросце 24 гадоў ён быў арыштаваны і асуджаны на дзевяць гадоў зняволення за верш «Паднімецца крыўда». Па сведчанні

Алега Лойкі, «Цанавя проста не мог паверыць, што ў Беларусі змог з'явіцца нейкі там маладзён, што супраць Сталіна верш напісаў, асмельваецца бунтаваць супраць падхалімаў, якія "скульца прароскіт жыцця, пра свабоду", не заўважаючы ахвяр беспрывітных расправаў, гвалту над народам, нечуванай крыўды». Прыводзячы на старонках кнігі некалькі вершаў паэта і высока ацэньваючы іх, аўтар называе яго Вялікім Паэтам Навагрудчыны. Сімватрычным выглядае і той факт, што з Навагрудчынай быў звязаны і лёс ураджэнца Любчы Чэслава Сеньоха, аўтара перакладу паэмы Я. Коласа «Новая зямля» на польскую мову.

Вёска Вераскава Навагрудскага раёна — радзіма філосафа, крытыка, літаратуразнаўца Уладзіміра Міхайлавіча Конана. Аўтар змясціў у кнізе «Баладу Уладзіміра Конана» Віктара Шніпа, які назваў сьліннага вучонага «Дон Кіхотам з навагрудскай зямлі». У кнізе, дарэчы, прыводзіцца цікавыя дзённікавыя згадкі паэта пра свае вандроўкі на Навагрудчыну.

Уласнае творчае судакрананне з Навагрудкам маецца і ў вядомага празаіка, публіцыста, перакладчыка Анатоля Бутэвіча. Гісторыя Навагрудчыны пастаўка ўзноўлена ў раманае пісьменніка «Каралева не здраджвае каралю, або Каралеўскае шлюбаванне ў Нова-

гародку», дзе падаюцца сямейна-жыццёвыя перыпетыі караля польскага і найвышэйшага князя літоўскага Ягайлы, яго шлюб са сваёй ямаляцкай Соф'яй Гальшанскай. У раманае «Паміж Княствам і Каронай. Ад Крэва да Кракава» — своеасаблівым дакументальным працягу папярэдняга рамана — прасочваецца лёс і перыпетыі жыцця тагачасных палітычных і дзяржаўных дзеячаў беларускай зямлі. А. Карлюкевіч прыводзіць шмат фрагментаў сваёй гутаркі з вядомым раманістам, дзе ідзе размова пра прычыны, матывы, акалічнасці звароту да гісторыі беларускіх зямель і асобных старонак Вялікага Княства Літоўскага.

Сярод нястомных рупліўцаў, якія робяць славу Навагрудчыне, аўтар згадвае імя вядомага даследчыка Міколы Гайбы, аўтара такіх кніг, як «Сэрцу мілая Айчына: вобраз радзімы ў творчасці Адама Міцкевіча», «Могілі і пахаванні ў Навагрудку», «Навагрудак: гістарычны нарыс», «Сем вежаў Навагрудка». Ацэньваючы незвычайную маштабнасць зробленага, А. Карлюкевіч слухна адзначае, што дзякуючы руплівасці найперш такіх асоб, як Мікола Гайба, з улікам таго, што яны жывуць непасрэдна ў мясцінах, гісторыка-асветніцкіх цэнтрах, пра якія пішуць, складваюцца красамовныя і аб'ектыўныя раздзімаўчы партрэт нашай Айчыны.

Адзначаючы, што літаратурна-краязнаўчыя міцкевічускія маршруты ў Навагрудку, на Навагрудчыне пастаянна знаходзяцца ў полі зроку музейшчыкаў, гісторыкаў літаратуры, арганізатараў турыстычна-экскурсійнай працы, аўтар слухна заклікае пашыраць і паглыбляць абсягі гэтай высокароднай справы. На яго думку, для гэтага варта выдаць адмысловыя падарожныя даведнікі, турыстычныя карты з мінімальным суправаджальным тэкстам.

У пасляслоўі да кнігі А. Карлюкевіч, крытычна ставячыся да зробленага і ўсведмяючы ўсю складанасць пошукава-даследчай працы, мяркуе працягнуць свае розшукі, каб вывясіць пастаці і адрасы, так ці іначай звязаныя з навагрудскім літаратурным краязнаўствам, папоўніць краязнаўчую карціну Навагрудчыны. Але і тое, што прапануецца чытачу, уяўляе несумненную цікавасць для тых, хто неабыхавы да гісторыі свайго краю, гісторыі старажытнай Навагрудскай зямлі.

Валерый МАКСІМОВІЧ

Не верыць немагчыма

Бываюць аўтары, якім верыць. Так у мяне склаўся з паэтам Васілём Казачком, чья творчасць сагравае непдробнымі пацукіямі і перажываннямі, глыбінёй і прыгажосцю, радасцю жыцця і імкненнем, абаяваючыся на малаўлічые слова, несці людзям святло.

Новы зборнік Васіля Андрэвіча пабачыў свет сёлета ў выдавецтве «Альтэрнатыва». «Я веру!» — сцвяджае аўтар ужо ў назве кнігі, і мы, уважлівыя чытачы, верым разам з ім: у перамогу добра над злом, у шчаслівы лёс для нашай Радзімы і мілагучнай мовы продкаў, у існаванне сапраўднага кахання і непераадольную сілу паэтычнага слова.

У зборнік увайшлі вершы 2008—2022 гадоў, і дапаўненнем да іх сталі карціны, напісаныя Васілём Казачком, на калірвых укліках. Такой непдробнай любоўю данавакольнага свету вее ад гэтых

выяў! І ў кожным малюнку — любоў да роднай Беларусі, да малой радзімы — Століншчыны, дзе помніць продкаў кожнае дрэва...

Увогуле ж, кніга паэта і мастака складаецца з 7 раздзелаў: «Шануй і барані продкаў карані» (вершы, прысвечаныя Радзіме, беларускай мове і няпростаму яе лёсу, веры ў Бога), «Жыццё — кароткае імгненне» (творы, што апісваюць розныя этапы жыццёвага шляху аўтара і людзей, з якімі яму выпадала сутыкацца), «Мелодыі каханя» (у гэты раздзел, сярод іншага, уваходзяць тэксты песень), «Паэзіі чароўная краіна» (роздум над таёмнай творчасці і прывячэнні любімым класікам — Караткевічу, Багдановічу, Гілевічу, Купалу, Геніюш...), «Прыроды непашуторныя малюнк» (пейзажная лірыка), «Дванаццаць месяцаў — дванаццаць скарбаў» (паступовае знаёмства з кожным месяцам года; прычым верш, прысвечаны, напрыклад, сакавіку, быў

напісаны ў сакавіку 2022-га, маю — у маі і гэтак далей) і «Ірузінскія матывы» (натхненнем для аўтара стала гасцінная Грузія, дзе, аднак, ніколі не будзе так добра, як дома).

Варта акцэнтаваць увагу яшчэ і на звароце паэта да такіх формаў вершаскладання, як санет і трыялет.

У сваіх творах Васіль Казачок закранае самыя зладзённыя праблемы сучаснасці. Ён — сапраўдны патрыёт, заклапочаны будучыняй роднага краю:

*Я гісторыі сваёй не зракуся,
Мову продкаў назаўжды зберагу.
Калі жыць —
то толькі для Беларусі,
А намерзі — толькі за Беларусь!*

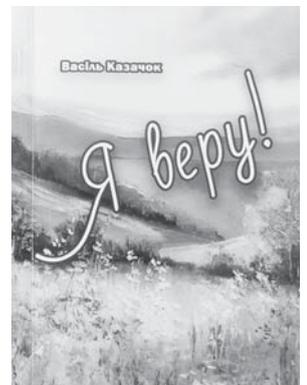
Паэт заклікае нас жыць удумліва, шчыра, па законах сумлення: «Жыццё людское — не нябесны рай, // Але пражыві яго годна і вартым» — і падказвае адзіна правільны шлях: «О чалавек, зані прач Сатану! // Ідзі да Веры ў Храм, ідзі да Бога!»

Не можа не задумвацца паэт і над сваім пакліканнем, над тым, што такое Паэзія. У адным з вершаў ён дае некалькі азначэнняў гэтаму не да канца даследаванаму паняццю. Восць толькі некаторыя з іх: «Паэзія — хлеба скарынка ў дарозе... Паэзія — слова народнага скарбы... Паэзія — шлях з забыцця ў бяссмерце». Хораша і трапна!

А быць паэтам — увогуле справа нялёгкага, нават самаахвярнага:

*Спазнаўшы ўсе паэзіі сакрэты,
Я вам скажу:
«Сапраўдны той паэт,
Хто цягне ўпартна
на Галгофу свету
Крыж праўды,
каб палепшыць гэты свет».*

А як прыгожа і вобразна апісвае Васіль Казачок навакольны свет — нібы малое! Калі чытаеш пра яго дождж: «Сумная сімфонія дажджу // Нотай развітальнаю гучыць. //

Карішумом вятрыска наляціць, // Сячохы самоту і нуды», — нібыта адчуваеш кроплі на сваіх руках...

А чаго варты эпітэты «белабуславая» і «белабярэзавая»? Хіба можна дакладней і прыгажэй ахарактарызаваць нашу Беларусь?

На закранчэнне дадам толькі адно: калі вы шукаеце сапраўдную паэзію, звярніцеся да новай кнігі Васіля Казачка, не верыць якому проста немагчыма!
Настасся НАРЭЙКА

Пухавіччына вясновая

Цыкл вершаў

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Пухавічы

Налятае белым пухам
сакавіцкі снег...
Не пазнаць мне Пухавічы:
ці яны, ці не?
Яшчэ ўчора тут вяснова,
сонечна было,
ну, а сёння сцежкі зноўку
снегам замяло.
Хоць і ведаю: растане
гэты позні снег,
ды на вулчках ступаю,
нібы ў нейкім сне.
Жаўрукі, дзе вашы спевы?
Дзе ж вы, раўчкі?
Толькі ветрыку навевы
чутна ля ракі,
толькі белья абновы
бачна на дамах...
І здаецца, нібы зноўку
на двары зіма,

зноўку снег і завіруха
(я ад іх адвёк)...
Заятае снежным пухам
вёску сакавік.
Ды яму тое ў віну
людзі не паставяць...
Прыйдзе час, і зноў вясну
Пухавічы справяць!

Блонь

Вясна ідзе па Блоні,
а значыць, як заўжды,
у вяснавым палоне
і людзі, і сады.
З дарогі з раўчукамі
сыходзіць позні снег,
а неба з жаўрукамі
снявае гімн вясне.
Вясна ідзе па Блоні,
ідзе ва ўсе канцы...
На вяснавым улонні
падобел і дзьмухаўцы
чакаюць першых пчолак,
даюць ім першы мёд...
А хутка — час вясёлак,
маланак і грымот,
бо вецер хмары гоніць
і дожджыкі нясе...
Вясна ідзе па Блоні,
па ранишнім расе...
Вясна ў адзенні з кветак
праходзіць праз мяне...
Затым настане лета,
ды хутка праміне...

Дукора

Водарам хвоі, смалістым, лясным,
з бліжняга бору,
госяя сустрэне з пачаткам вясны
вёска Дукора.
Нават не вёска, а гарадок,
толькі вясковы.
Вы пабываеце тут, ну, хоць разок,
абавязкова!
Шмат незабыўна цікавага тут,
толькі зірніце!
Дукорскі маёнтак, турыстаў маршрут,
не прамініце.
Там вас на брычцы будуць катаць
разам з сябрамі,
а ў перавёрнуты дом завітаць
зможаце самі.
Можна прайсці паласу перашкод
(ёсць і такая!)...
Бачыце, колькі розных прыгод
вас там чакае?

Зацітава Слабада

Аб чымсьці таемным шпэчка вада
Цітаўкі, вузенькай рэчкі...
Прывітанне, Зацітава Слабада!
У нас з табой сёння сустрэча.
Па вуліцы Цэнтральнай няспешина прайду,
спынося, на бераг зірну,
дзе Свіслач сваю веснавую ваду
сплаўляе ў Беразину.
У белым святочным адзенні сады,
паўсюдна водар мядовы...

Глядзець сваімі вачыма

1
Стала прасцей мне прадукты купляць
І іншае што з драбніц:
Болей так доўга не трэба стаяць
Ля яркіх высокіх паліц,

Выбар рабіць, і мурашкай сябе
Ў лесе якім уяўляць,
Мучыцца ў цэргах — у душной стайбе,
«Час спажываюць» праклінаць...

2
Можна цярпенне падвоіць, патроіць...
Толькі — сумую на Часе Герояў!

Падзвігі іх не звязаны з грашыма:
Карбышаў, Зоя... з радні хто,
магчыма...

Вось я якімі, прызнацца, вачыма
Ў сённяшнім свеце ўсё бачу парою.

Кнігі Быкава

«Айчына ў нябеспэцы!..»
У прыцемках Зімы
Вазьму ў бібліятэцы
Я Быкава тамы.

І, з халадком у сэрцы,
За светлы новы стол
Прысяду... Давядзецца
Перачытаць — усё!

«Круглянскі мост» і «Зраду»,
І «Мёртвым не баліць».

Адна. Звяла канцы я белай шалі,
Як два крыла... І строгія махры
Так шчыльна — як на полі валяры! —
Прыціснуліся, роўна назвісалі
Па двух канцах той вязанае шалі.

І я глядзела, быццам бы здавён
Усё я знала, у лустэрка дзён.

Вялікае... ў рудой драўлянай раме...
«Чакаць цябе — маё накіраванне...»

Мо гэта сум узростаў? Ці проста —
Падгледжаная ў фільмах... адзінота?

Верш, напісаны восенню ў метро

У вагоне ехалі тры хлопцы,
У форме хакі тры малоіцы,
Мабільнікі ў руках трымалі
І на дзяўчатак назіралі...

А я — на іх...

Сабе кажучы:
«ТУДЫ! Магчыма, на мяжу.
Каб тут — прылётаў не было.
Каб сонца — кісялём святло
Па дрэвах жоўтых разлівала...
Каб не кранула нас навала
Чужых ідэй, памкненняў хіжых...
А калі што — каб кожны выжыў.
А трэба будзе — стаў героем
Сваёй радзімы дарогое...»

Пакуль мой гэты верш пісаўся,
Вагон навольна ў такт ківаўся.

Людка СІЛЬНОВА

Мір і Герой

Ветрам поўніцца эфір:
Свету так патрэбны мір!

І Зямелька на марозе
Мерзне, як паненка Зося...

Хай яе атуліць футрам
Нехта мужны, нехта мудры,

Ён — Герой, увесь падобны
Да Багоў: высакародны!

Бялее кніга ля акна

Бялее кніга ля акна
Раскрыленаю птушкай...
А вецер вые: «Дзень — мана...»,
Лісты-сардэчкі гушкае
На тонкім веціці літы —
Зжаўцелай, сном забытай,
Падрыхтаванай да зімы
Прыродаю... Вось так і мы,
Прадстаўнікі эпохі
Кніг друкаваных, крохкіх:
Замерзнем — усім родам —
У плыні лічбы з лёдам?

Бялее кніга ля акна...

Журналісты, афіцэры...

Сказаў, мяне пакінуўшы адну:
«Я — на інфармацыйную вайну!»
Мы абняліся. Трохі настаялі...

Фота Яны Будовіч.

І думка: вось зноўку вярнуцца б суды
для летняй сустрэчы новай!
Вярнуцца, вуды з сабой захапіць,
палатку ля рэчкі паставіць.
Не з мэтай — рыбы шмат налавіць,
а проста здароўе паправіць.
Наплавацца ўдоставь у летняй вадзе,
бо тут так шмат вадаймаў...
Займець у Зацітавай Слабадзе
сяброў ці проста знаёмых.

Мар'іна Горка

Дым ад вясновых вогнішчаў горкі,
бо смецце з лістотай у іх згарае.
Знаёмцёся: горад Мар'іна Горка!
Вось толькі чаму ў яго назва такая?
Ходзіць легенда пра базаця,
які тут жыў у былыя часіны.
Моцна хварэў ён, страціў надзею
хоць калі-небудзь вярнуць сабе сілы.
Але, калі яму млосна стала,
калі стагнаў ён у ложку ў хаце,
прыснілася хвораму Боская Маці,
Дзева Марыя, і праіахтала,
каб, як працнецца, ён крыві і капліцу
на недалёкім узгорку паставіў,
іконы навесіў, пачаў там маліцца
і ў кожнай малітве Усавышняга славіў...
Так і зрабіў ён, калі працнуўся,
і ў хуткім часе зусім ачуняў.
Зноўку да працы сваёй вярнуўся,
але маліцца не перастаў...
І з тых далёкіх часоў у пазорка
назва з'явілася — Мар'іна Горка.

Пра «вышыню праклятую».
Аповесць, дзе «дажыць»
Патрэбна «да святання».
Намеціць шлях дамоў.
Забывацца «У тумане»,
Дзе лес — і страх, і скоў...

А потым — азірнуцца,
І цішыня звініць...
Здаць кнігі не забыць!
Пайсці, каб зноў вярнуцца!

Сюды ў бібліятэку,
Да браняполак гэтых,
Калонаў паўрудых:
Спазнаць і «Знак бяды»!

І многа іншых кніг —
Каб сілу ўзяць ад іх!

Абноўка

Новай сукні дзіўны лад.
Іней, попел, шакалад —

Колеры... Купляла
Ў краме да Каляд!

На сваю, на пенсію.
Несла — пела песню...

А зіма — так блізка.
Пад нагамі слізка.

Выдых

Я дзякую табе, жыццё,
Што мне дало радзіму,
І сіл душэўных раскрыціць,
І мірна жыць магчымацца.

***

Ты стаў сніцца радзей мне
У лёгкіх вясновых снах.
Лужынкі абмялелі
Ў сонечных цёпых дварах.

Гэтак ціўкаюць птушкі,
Як ночанька прабяжыць
І вочы па сне расплюшчыць!
Слухаю — і хочацца жыць.

Жыць — далей, апрацаваць
У яркія строі вясны,
Летняе мераць плацце,
Сніць нявінныя сны.

Змітрок МАРОЗАЎ

Пісьменніцкая справа патрабуе вялікай мужнасці,

бо пісьмэннік — чалавек, які павінен знайсці ў сабе сілы, каб сказаць «не»,

калі ўсе іншыя гавораць «так».

Жоржы Амаду, бразільскі пісьмэннік

***

Пачатак трэцяга тысячагоддзя. Па-таемным зрокам сваёй душы ўвесь час імкнуся зазірнуць у будучыню. Што будзе з намі праз дзесяць, дваццаць, пяцьдзесят гадоў, праз век?..

Але чым больш пазнаю свет і сябе ў ім, тым бліжэй да адной высновы: я безнадзейна адстаў ад жыцця — аж на дваццаць вякоў. А магчыма, на цэлую вечнасць...

***

Прыродай кіруе мазгавы апарат чалавека?..

Калі гэта так, то нам пагражае татальная пагібель, як і самой прыродзе. Тэхнакратычная рэвалюцыя, камп'ютарызацыя мазгоў чалавецтва ў геаметрычнай прагрэсіі набліжае нас да глабальнай катастрофы. Выйсце ў адным: спыніцца, засяродзіцца на сабе, кожнаму ўсвядоміць сябе чалавекам, жывой часцінкай сярод мноства мільярдаў жывых арганізмаў на Зямлі.

***

Да дзевятага класа я перачытаў практычна ўсе кнігі, якія знаходзіліся ў нашай Язбоўскай дзесяцігоддзі. Ад Носава да Мапасана.

У раннім дзяцінстве доўгімі зімовымі вечарамі пры бабулінай лучыне чытаў кніжкі Носава, Маўра, беларускія і рускія народныя казкі. Мая бабуля Анісія ў гэты час прала лыжную пражу і пад манатоннае гране самапрадкі спявала песні з мясцовага фальклору. У памяць запалі наступныя радкі: «А я жыта сеяла, сеяла, а я жыта сеяла, сеяла, а я жыта сеяла, брала лён...»

Крыху пазней пры цьмяным святле газавай лямпы (газнічкі) перачытаў усяго Гайдара, Жуля Верна, вершы Пушкіна, Багдановіча, Купалы і Коласа. Балазе, маці мая Вера Паўлаўна, якая працавала ў нашай школе настаўніцай матэматыкі (вяскоўцы наарклі яе матэматычкай), не замінала майму чытанню. У яе быў свой занятак. Дахаты са школы маці прыносіла таўшчэзны стос вучнёўскіх шывткаў і да глыбокай ночы таксама чытала, выпраўляла памылкі, ставіла адпаведны адзнакі вясковым «матэматыкам». Дарэчы, у той час у нашай Язбоўскай сярэдняй школе, пачынаючы з васьмага, было па два паралельныя класы. У кожным з іх налічвалася каля сарака вучняў з вялікіх навакольных вёсак Дубы, Калодніца, Харытанцы, Пронька, Худава, Лютыя і інш. Мінула дзесяць гадоў, як школу закрылі, бо няма каго вучыць.

Нарэшце, у 1968 годзе, у Язбы паняла плейма гарадскіх «стаўбэшнікаў» і «лесавікоў» (гэтак наарклі рабочыцы каманду электрыкаў і брыгаду варочых раённага лягаса), якія бязлітасна выразалі грыбны Барок за нашай вёскай. Укапалі ў дол усяжх адзінай у вёсцы гразкай вуліцы высачэзныя сасновыя слупы, націгнулі паміж імі правяды і правялі ў кожную хату чаканую «лям-пачку Ільча».

Мініяцюры з натуры

Калі бацькі выключалі электрычнасць і клаліся спаць, я прывычаўся чытаць пры святле жоўта-спелай, як спечаны матуляй блінок, зімовай поўні! Але недарэмна людзі кажуць: «Да пары збан ваду носіць».

Неяк пахавала вёска старога чалавека. Зімовым вечарам бацькі рана ляглі спаць, а я, як звычайна, прымасціўся з кніжкай каля акна, асветленага поўняй. Ужо добра захапіўся чытаннем, як пачуў спалоханы голас маці: «Міцька, няйначай мярцвяк аджыў. Глянё, сядзіць каля нашага акна!»

Да мяне падбег бацька, смачна вылаяўся, памянуўшы д'ябла і самога Бога, і з крыкам «я яму зара пакажу мерцвяка» пабег да шафы, дзе вісела тоўстая нямецкая дзятка, на якой бацька не толькі вастрыў лязо брытвы перад галеннем...

Не аднойчы паспытаўшы пякучы смак бацькавай дзяткі, я сутрунём кінуўся ў ложак і з галавой схваўся пад коўдрай.

Пражытка большая частка адведзенага мне Бога веку. Непрыкметна падраслі ўнукі.

Ды толькі зноў і зноў з невыказнай настальгічнай тугой успамінаю сваё такое далёкае і разам з тым такое дзівоснае, блізкае сэрцу дзяцінства.

*Ах ты поўня, мая поўня, —
Зімавых начэй ліхтар,
Зноў дзяцінства я прыпомніў,
Ночы светлыя. Буквар.
І хлапчук белагаловы
Ля паўночнага акна,
Як малітву, шэпча словы:
«Мама, ластаўка, вясна...»
Спяць бацькі, а над шакаюньняй
Залаціцца жоўты шар...
Ах ты поўня, мая поўня, —
У краіну слоў ліхтар.*

***

І сёння я не магу ўзвіць сваё жыццё, сябе самога без кнігі. Магчыма, і сам пакіну сваім нашчадкам нешта добрае з напісанага...

Спадзяюся, што мае наступныя разбурэння, што ў маіх кнігах талкавае, а што лішняе. Але як?..

Лячу, як шчаслівы хлапчук, з выдавецтва «Беларусь». У маіх руках даволі важкі стос з кніжкамі для дзяцей малодшага ўзросту. Імкнуса падараваць адзін экзэмпляр сустрэчным: равеснікам — дзядулям і бабулям, маладым бацькам з дзецьмі, у рэшце рэшт, самім дзецям. Але ў адказ чую адно: «Гэта нам не цікава, не чытаем...»

Не чытаюць дзяды і бабулі, не чытаюць іх дзеці, не чытаюць дзеці дзяцей...

Праўда, мая ўнучка чытае. Інтэрнэт. Крадком ад маці. Ноччу пад коўдрай.

Што будзе з намі далей? Няўжо мы ўсе самохаць робімся (а можа, ужо зрабіліся) добраахвотнымі сляпымі і глухімі вязнямі спакуслівага інтэрнэту і бясконцых жажлівых тэлесерыялаў?

***

Хвароба часу — процьма людзей адукаваных (дыпламаваных) і нястача разумных. «Дыпламаваны хам пануе спрэс, ён перасеў з каня на «Мерседэс...» (з вянка вянючай санетаў «Апакаліпсіс душы», 1991 г.).

Адсюль суцэльным вэрхал, бясконцыя штурханіна і крываваы бойкі ў барацьбе за «хлебнае месца», крадзеж і дзятка нарабаванага, дэфіцыт творчай думкі і сапраўдных творцаў. У выніку — заняпад духоўнасці, культуры, дэградацыя грамадства.

Ці, можа, я памыляюся?..

***

Сапраўдны творца — гэта своеасаблівы барометр, які імгненна рэагуе нават на нязначныя змены, што закрэпаюць тое ці іншае грамадства, і папярэджвае яго сваімі творамі аб непазбежных

катаклізмах. Шкада, што тыя перасцярогі даходзяць да людства значна пазней, калі папярэдзіць бяду ўжо немагчыма.

***

Розум мільёнаў людзей, сарыентаваны на стварэнне тэхналагічнага раю, унутрана недасканалы. Таму ў наш час практычна немагчыма прадказаць з уяўленне на Божы свет генія ў літаратуры: Верлена, Пушкіна, Гётэ, Багдановіча...

***

Самыя вялікія максімалісты сярод людзей — дзеці.

***

Лермантаў. Услухайцеся толькі ў гэтае салаўінае прозвішча! Як яно пераліваецца сутучкамі зычных і галосных гукі! Мне чуецца ў ім Ліра Вечнасці, якой не змоўкнуць ніколі.

І разам з тым Пушкін — кароткае, як выдых, палкае, як жыццё Паэта.

***

Якім бы сучасным ні быў літаратар, позірк яго душы і яго сэрца павінны быць накіраваны ў будучыню. Без гэтага творца з часам зарнее, увогуле забудзецца нават уласнымі нашчадкамі.

***

Калі мяне папракаюць, што жанчыны ў маіх вершах нейкія ветраныя, нібы адарваныя ад зямлі, я заўсёды адказваю словамі Аляксандра Блока: «Калі піша мужчына, ён глядзіць на Бога. Калі піша жанчына, яна глядзіць на мужчыну».

***

Толькі паэты замест роднага склону ўжываюць вінавальны.

***

Выхаваннем сябе самога, уласных пачуццяў неабходна займацца кожны дзень, гэтак жа, як і выхаваннем роднага дзіцяці.

***

«Адзінота — стыхія паэта» — радок з верша, напісанага мной шмат гадоў таму. Прачытаўшы яго сёння, не магу з сабой цалкам пагадзіцца. Безумоўна, адзінота падчас творчага ўздыму — з'ява натуральная. Мастаку ў такіх моманты трэба ствараць у суладдзі з самім сабой.

У рэальным жыцці творца, як і кожны зямны чалавек, паратунак ад адзіноты шукае ў паразуменні і дапамозе людзям, для якіх ён стварае свае рэчы. На жаль, у будзённай каламуці творчыя асобы спакутаваныя, замардаваныя бытам самотніка.

Часам здаецца, што значнасць кожнага сапраўднага таленту ў геаметрычнай прагрэсіі вызначаецца памерамі яго адзіноты.

***

Паэзія — гэта жывапіс душы, найвышэйшая форма духоўнай свабоды чалавека.

Калі Беларусь і трымаецца на якіх-небудзь кітах, то адзін з іх, безумоўна, — Паэзія.

***

Малады мастак да бяспамятства захаўся ў замужнюю жанчыну. Тая не адказала ўзаемнасцю, але, тым не менш, ледзь не кожны дзень тэлефанавала мастаку, гадзінамі распавядаючы пра сваю адзіноту, распалючы пачуцці закаханага.

Гэткая вось «сувязь» працягвалася больш чым год. У рэшце рэшт малады мужчына не стрываў выпрабавання і выпіў жменю таблетак, ад якіх ледзь не аддаў Богу душу.

У сувязі з гэтай меладрамай міжволі прыпамінаецца цікавы гістарычны факт.

У старажытным Кітаі існавала своеасабліва форма пакарання. Для мастакоў. Вінаватаму дазвалялася рабіць за дзень толькі адзін малюк пандзлем. Часта здаралася, што небарака не мог стрываць гэткага здзеку з сябе і паміраў.

Відаць, выпрабаванне безадказным каханнем — таксама здзек з душы. І тут закаханому, каб не зламацца, выстаяць, не згубіць сябе як асобу, патрэбна мець не толькі вялікую цяжкінасць і мужнасць, але і мудрасць.

А жанчына, што «была і не была» з тым закаханым мастаком, — не асоба, ды, відаць, і не жанчына таксама.

«Кахаць», не кахаючы, горш за злачынства.

***

Кахаць жанчыну — не толькі вялікае шчасце, але і не меншая душэўная пакуты. Нездарма яшчэ ў глыбокай старажытнасці мудры Арыстафан пра жанчын сказаў наступнае: «Абысціся без іх гэтак жа цяжка, як і жыць з імі».

***

Шкадую людзей-аднадзёнак. Яны не свецяць.

***

Звычайна пра свабоду творчасці гучней за ўсіх крычаць розныя бездары, графаманы і рыфмаплётчы. Менавіта так адсутнасць таленту яны імкнучыся апраўдаць «дэспатызмам» улад у адносінах да іх творчасці.

Сапраўды ж таленавіты творца пра свабоду творчасці гаварыць не любіць. Спытаеце, чаму?

Па-першае, дзякуючы таленту, творца сапраўды свабодны ў вызначэнні свайго адметнага бачання жыцця і паводзінаў чалавека ў розных жыццёвых праявах, а па-другое, яму проста няма калі губляць дарагі час на недарэчныя тэмы — ствараць трэба!

***

Розум бачыць далей, чым вока, бо ён слышы.

***

Падслухаць галасы продкаў, занатаваць з дапамогай мастацкага слова іх запаветы, убацьчыць абрысы будучыні, намацаць сцяжынку да лепшага жыцця, імкнучыся зрабіць чалавека лепшым — святы абавязак кожнага сапраўднага паэта. Паэзія не рамясто, а першачвёт душы.

***

Творцу, надзеленага талентам і вялікай працаздольнасцю, не абходзіць і адпаведная ўзнагарода, імя якой — адзінота.

***

Што застаецца рабіць паэту, калі з-за нагоўпа не відаць чалавечай асобы?

Выдаўшы шмат кніг, я ўсё часцей схіляюся да адной высновы: станаўленне творцы адбываецца з таго моманту, калі ён пачынае «пісаць у стол».

***

Калі няма глыбокай, аналітычнай, таленавітай крытыкі, — не будзе сапраўднай літаратуры.

***

Пісьмэннік усё жыццё піша адну кнігу. Назва ёй — «Кніга жыцця».

***

Ніколі не называў сябе паэтам. Паэт — гэта рамеснік з вобласці мастацтва. Я ж занатоўваю ўражанні аб жыцці і часе, у якім жыву сам і мае суайчыннікі. Мяркую, што было б больш дакладна, калі б наступнікі пра мяне казалі: «Быў летапісцам свайго часу».

Тады, у канцы пяцідзясятых гадоў мінулага веку, кніжкам давалі гучныя назвы. І зборнік вершаў Юрася Свіркі «Шэпчуцца ліўні» вылучаўся сярод іх: такая лірычная назва і здзіўляла, і прыдавала ўвагу. Хто ён, паэт з такім голасам? Адкуль родам? Дзе жыве і працуе?

і сяло». Любоў у яго не абстрактная, а зямная: да чалавека, да птаха, да дрэва. А праз іх ужо ў цэлым да людзей, да прыроды, да Радзімы. У кніжках няма лірычнага героя, усюды ён сам, аўтар: у кожным вершы б'ецца яго сэрца, трапеча яго душа, гучыць яго голас — спакойны, радасны, сумны.

спявадальны радок: «Хвайнякі мяне не пазнаюць...» Для старых дрэў тут, на радзіме, ён свой — помняць яго з дзяцінства. А для маладзенькіх хвоек, ялінак, бярозак ён ужо госць, які прыехаў з горада грыбы збіраць. І паэт нібыта каецца, без віны вінаваты, і перад землякамі, і перад птахамі, і перад дрэвамі.

З аўтабіяграфіі Юрася Свіркі: «Калі б патрабавалася адказаць, якія вершы любіш, зазначыў бы: выпактаваныя, сціслыя, спакойныя. Мне здаецца, калі паэт свядома піша гучныя радкі, то ён думае, што ўсе глухаватыя і яму трэба крычаць. Ён любіць вершаў-галаваломак з прэтэнзіяй на

Шэпчуцца ліўні

Як быццам само неба нашаптала яму назву першай кніжкі.

Не адзін дзень, не адну ноч, пэўна, слухаў ён каля расчыненага акна музыку ліўня — ціхую і пяшчотную, як спеў каханай, каб так, у двух словах, перадаць і настрой душы, і рытмічны пульс сэрца і голасу.

Не ў кнізе і не ў часопісе, а ў насеннай студэнцкай газеце ўпершыню прачытаў я верш Юрася Свіркі — пра байца-франтавіка з блакітнымі вачыма. Ён загінуў, а ў свеце, захмараным і задымленым вайною, стала болей блакіту. Лірычны верш на такую сур'ёзную тэму адразу запаў у памяць. Тады я, студэнт-першакурснік, і падумаць не мог, што мы паспярэем — разам будзем працаваць на Рэспубліканскім радыё, ездзіць на сустрэчы з чытачамі, дарыць адзін аднаму свае новыя кнігі.

На радыё, у літаратурнай рэдакцыі, плёна працавалі сябры-аднадумцы: Анатоль Залеўскі, Юрась Свірка, Валянцін Мыслівец, Казімір Камейша. Не ў кожнай вёсцы была школа, бібліятэка. І літаратурна-мастацкія часопісы «Полымя», «Малодосць», «Нёман» не ўсюды даходзілі да чытачоў. А радыё гаварыла, бадай, у кожнай хаце. Уключай — і слухай новыя творы беларускіх пісьменнікаў: вершы, апавяданні, п'есы, нарысы. Радыёчасопіс «Паэзія» выходзіў у эфір, можна сказаць, мільённым тыражом. І галоўным рэдактарам яго доўгія гады быў ён, Юрась Свірка.

Нарадзіўся Юрась Свірка 6 мая 1933 года на Бягомльшчыне, у вёсцы Маргавіца. Сям'я была вялікая — восем дзяцей. Бацька Мікалай Іванавіч — інвалід, удзельнік Грамадзянскай вайны. Маці, Акуліна Пятроўна, свету блага не бачыла за работаю: накарміць і адзёць такую сям'ю было нялёгка. Душу адводзіла, спяваючы над калыскаю, за пражаю, на лавачцы каля весніц — з вясковымі

З аўтабіяграфіі Юрася Свіркі:

«Калі б патрабавалася адказаць, якія вершы любіш, зазначыў бы: выпактаваныя, сціслыя, спакойныя. Мне здаецца, калі паэт свядома піша гучныя радкі, то ён думае, што ўсе глухаватыя і яму трэба крычаць. Ён любіць вершаў-галаваломак з прэтэнзіяй на глыбакадумнасць, не любіць вершаў без жыццёвай асновы і лёсу. Пераканаўся, што лепш пісаць па гарачых слядах паэтычнай задумкі. Накіды, пакінутыя ў запіснай кніжцы, з часам астываюць. І немагчыма двойчы прымусіць сваю душу вяртацца да першапачатковага настрою і хвалявання».

жанчынамі. І голас быў, і народныя песні не забываліся з часам. Так, з песняю, і век пражыла, цешачы дзяцей, меншага, Юрася, найболей. Пасля ён шкадаваў, што не запісаў матчынага голасу на плёнку.

Уяўляю магільны зляжалы грудок. Май жыццёвы дорыць гукі і сокі. Спеў матулі майі трапяткім жаўруком Прарастае ў блакіце высокім.

Бягомльшчына — партызанскі край. У час варажой блакады людзі хаваліся ў лесе, на балотах, жылі ў буданках і зямлянках. Хлапчуком перажыў усё гэта і Юрась Свірка, потым доўга хварэў, лячыўся. У паэтычных радках — дакументальная дакладнасць: «Вайна ўсе забавы перакрэсліла, спаліла і маленства,

З гэсэ паэта Казіміра Камейшы:

«Не часта паэты трымаюцца адной нейкай тэмы, ён жа часцей за ўсё спяваў пра родны лес, пра сваю лясную Бягомльшчыну. Акордамі ў яго вершах перахліставаюцца і шычырае замілаванне непаўторным лясным харавом, і той пякельны боль, які несла нашаму краю бязлітасная вайна. Ён сказаў аднойчы:

«Я — атожылак долі сялянскай». Яго лясное паходжанне не дазваляла шукаць нейкія іншыя параўнанні для сваёй паэтычнай асобы. Менавіта атожылак, жыллы, гнуткі, але не зломісты расток роднага дрэва, які добра адчувае і карані сваіх бацькоў, і родную глебу, і ўсё, што вышэй яе, да самага неба. Атожылак, скіраваны да жыцця. Гэтак жа і словы, як той атожылак, песціў, гадаваў ён у сваіх вершах, пакуль не разрасліся яны ў карэністую і кроністую баравіну».

Паэт і сам прызнаецца ў аўтабіяграфіі, што найлепшыя вершы напісаў дома, у сваёй Маргавіцы. Радкі наплывалі і тады, калі касіў сена ў лузе, і тады, калі хадзіў па грыбных баравінах, і тады, калі слухаў успаміны старэйшых пра ваеннае ліхалецце.

*Чародка галубоў
У небе не знікае —
Нібы лістоўкі зноў
Над партызанскім краем.*

Гэта і пра яго, Юрася Свірку, думаў народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч, калі пісаў прадмову да трохтомнага «Анталогіі беларускай паэзіі»: «Не толькі памяццю сэрца, але і асабліва сціма святаўспрымання гэтыя паэты засталіся навечна прывязаны да перажытага ў падлеткавым або ў дзіцячым узросце. Трывожны водсвёт ваенных пажараў так і не пагас у іх радках, чаму б яны ні прывычаліся».

Разам смуткавалі мы, праводзячы ў апошні шлях пісьменнікаў — старэйшых, ветэранаў вайны і маладых, нашых сяброў. Памятаю, неяк паля памянак Юрася Мікалаевіч сказаў: «Хлопцы, калі хто-небудзь з нас цяжка захварэе, мы скінемся па гадку — і хворы ачуняе, вернецца з бальніцы. Будзем і далей працаваць разам, спрыядзі адзін аднаму». У гэтым паэтычным пажаданні — увесь чалавек, яго душа, яго жыццёвае крэда.

Праца, сямейныя клопаты ўсё радзей адпускалі з Мінска. Шчыміць у вершы

«Для яго гэта — цёмны лес», — скалам-бурыў я. І папрасіў, каб ён падпісаў для майго земляка сваю «Баравіну». Няхай хоць так, праз кніжку, пазнаёміцца з дрэвамі, якія растуць у лесе.

Акварэльна-чыстыя вершы прысвечаны вернай спадарожніцы жыцця — каханай, жонцы, маці, бабулі. І ціха журбоцяцца, плачуць яны, лірычныя радкі, над яе магілаю, у пазнейшых успамінах. Час ідзе, за годам год мінае, але «не ўсё ў душы перабалела». Сумна ўсміхаўся, прыгадваючы, які малая дачушка некалі прыбрала: «Мамы не аддам. Яна мая. Не лезь у наш пакой». Смуткуе з паэтам сама прырода: стала меней святла на зямлі.

Вершы для дзяцей час ад часу друкаваліся ў часопісах «Бярозка» і «Вясёлка», пэўна, у лесе падгледзеў, прыдумаў — вобразную, казачна-загадкавую: «Гарачы стажок». Не з травы, высушанай на сонцы, ён, гэты стажок, а мурашыны. Так варушацца, так мігучыцца працавітыя мурашы, што іх стажок сапраўды аж кіпіць, здаецца, які вада ў катле. Дзеці прыбралі ў хаце, разам з бацькам падарылі маме кветкі, і яна расцвіла ўся, як памаладзела. З усмешкай кажа тата: «Падарылі маме святла!» Паэт і сам дарыў вучням і настаўнікам свята, чытаючы ў школе такія светлыя вершы.

Атучаны і расквечаны родным словам, шумяць у вершах лясны, звяняць крыніцы, залаціцца жытнёвыя нівы, зелянеюць мурожныя лугі. Паэт вырас сярод людзей, якія размаўлялі, спявалі, маліліся Богу на роднай мове. І яго навучылі гаварыць і думаць на гэтай мове. І ён дзячыць ім, сваім сучаснікам, новымі кнігамі. І да нашчадкаў звяртаецца, каб не забывалі:

*У нас сваіх хапае слоў
Крамлянных, росных, васільковых —
Ад мурагу і ад лясюў,
Ад светлых высяў жаўруковых.*

глыбакадумнасць, не любіць вершаў без жыццёвай асновы і лёсу. Пераканаўся, што лепш пісаць па гарачых слядах паэтычнай задумкі. Накіды, пакінутыя ў запіснай кніжцы, з часам астываюць. І немагчыма двойчы прымусіць сваю душу вяртацца да першапачатковага настрою і хвалявання».

«Біяграфія памяці» — так называў Юрась Свірка адну з кніг. Жыццё сваё і жыццё сучаснікаў, людзей розных пакаленняў, стала біяграфіяй яго памяці. З часам і лёс продкаў праясняецца, таксама западае ў памяць. Шырэе тэматычны абсяг, глыбее паэтычны летпіс у кнігах «Вечнасць», «Баравіна», «Крэўнасць», «Люблю і веру», «Памятная вярста», «Паўшар'е блакіту»... За лёсам роднай Маргавіцы, за лёсам роднага Бягомля бачацца іншыя вёскі і гарады. Верш да верша, кніга да кнігі — і паўстае перад вачыма ўся наша Беларусь. Прыгожая. Працавітая. Герайчная.

*Я шчаслівы,
Што сонца тваё, Беларусь, сагравае,
Што жыву на зямлі
Не скаронай ніколі, нікім.
І не першы, відаць,
Я матуляй цябе называю
І хацу,
Каб назвала ты сынам сваім.*

Шчырае і красамоўнае яно, гэтае прызнанне з кнігі «Узаемнасць», за якую паэт атрымаў Літаратурную прэмію імя Аркадзя Куляшова.

Зі ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» Юрась Свірка стаў малодшым сябрам старэйшых пісьменнікаў і настаўнікам многіх пачаткоўцаў, аўтараў першых кніжак. Ён гатовы быў падзяліцца апошнім, а сам ніколі не скардзіўся на жыццё, не прасіў дапамогі. Крылатым стала яго выслоўе: «Перажывай моўчкі». І ў вечнасць сышоў ціха, без сведка, на дачы. Нас, сваіх сяброў і чытачоў, сабраў, каб развітацца, у дзень пахавання.

Я ўспомніў яго даўняе пажаданне. І не напісаў паволі, рыфмуючы радкі, а проста выдыхнуў свой жалобны санет.

*Нясу за крыжам твай жывы партрэт,
Жалобнай стужкай коса перавіты.
А ты не бачыш нас, жалобнай світы,
Нібыта вершы думаеш, паэт.
Успавіў і жыццё, і родны свет,
Пайшоў ад сосен баравых, ад жыта,
Ад свят скупых, ад іскрых будняў быту —
Ніхто не кіне злога слова ўслед.*

*З маленства даражыў зямной прапіскай.
На развітанне не ўсміхнуўся блізкім,
Сябрам не змог здалёк падаць руку.
Каб зналі, што дыхне магіла склепам,
Мы скінуліся б, дружа, па садку —
І жыві бы ты лічэ пад светлым небам.*

Добра, калі ўспамінаюць цябе жывыя — сучаснікі і нашчадкі. Іх памяць — як святая малітва, якая імянная свечка ў храме, каб не сіраціла душа ў вечнасці. Водсвёт ён кладзецца і на вершы, напісаныя ў розныя гады жыцця. Я бяру ў рукі кніжку з сяброўскім аўтографам, чытаю лірычныя радкі. І думаю пра яго, Юрася Мікалаевіча, які пра жывога: стаіць недзе каля расчыненага акна, слухае, як шэпчуцца начны ліўень.

Мікола МАЛЯЎКА

Імкненне разважаць

Абласны семінар прозы і драматургіі адбыўся на базе аддзела літаратуры па мастацтве Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна. Яго ўдзельнікамі сталі члены абласнога аддзялення СПБ, новага творчага фарміравання «Слова» пры аддзяленні, прадстаўнікі раённых літаратурных аб'яднанняў і клубаў, аматары мастацкай творчасці і зацікаўленыя чытачы. Тэматычная праграма форуму прадугледжвала знаёмства як з тэарэтычнымі звесткамі і даследаваннямі, так і са шматлікімі рэцэнзіямі, водгукамі на новыя мастацкія творы і кнігі, якія выйшлі з друку апошнім часам.

Кіраўнік літаб'яднання «Слова» Уладзімір Гаўрыловіч акцэнтаваў увагу на навінках прозы. Ён падкрэсліў, што значныя набыткі тут маюць гомельскія літаратары: у галіне актыўна і паспяхова працуюць аўтары, якія пішуць як для дарослых, так і для дзяцей. Вельмі важна, каб кнігі не залежаліся ў кнігарнях, а былі набыты, заўважаны і, безумоўна, прынеслі карысць пазнання, адкрыцця і асалоду. Семінар прозы, на думку выступоўцы, якраз і імкнецца дапамагчы высокамастацкай кнізе наблізіцца да чытача. Уладзімір Гаўрыловіч таксама запрасіў удзельнічаць у рэспубліканскім конкурсе на найлепшую рэцэнзію «Мастацтва разважаць».

Выступае Мікалай Дзямчыхін.

Пасля грунтоўнага інфармацыйна-тэарэтычнага даследавання-паведамлення аб усіх жанрах прозы, зробленага кіраўніком семінара, празаікам і мастацтвазнаўцам, членам СПБ Алегам Ананьевым, у цэнтры

ўвагі форуму былі новыя мастацкія творы, прысвечаныя падзеям Вялікай Айчыннай вайны і падлеткам таго няпростага часу. Як зазначыў ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Болсун, гомельскі празаік Мікалай Дзямчыхін у апавесці «Кропка расы» (кніга выйшла ў выдавецтве «Барк») стварыў шэраг вобразу сапраўдных юных і дарослых патрыётаў, якія дзейнічалі на Гомельшчыне ў пачатку вайны. З любоўю аўтар піша пра падлеткаў, якія, рызыкуючы ўласным жыццём, дапамагалі дарослым набліжаць Перамогу.

На думку Уладзіміра Гаўрыловіча, які прааналізаваў кнігу прозы Ізяслава Катлярова «Уцёкі з дзяцінства», пісьменнік вельмі тонка адчувае чалавечую душу, і дзіцячую асабліва. У ёй светлагорскі майстар слова знаёміць чытача са сваім горкім дзяцінствам, паказвае, як паступова адбываецца станаўленне юнага героя як асобы. «Уцёкі з дзяцінства» — кранальны і праўдзівы твор пра дзяцей вайны ў пасляваенны час. Неабходна, каб раман чыталі дзеці, моладзь, дарослыя і разумелі: вайна — самая страшная, бесчалавечная з'ява. На семінары Уладзімір Гаўрыловіч невпадкова вызначыў задачу для сябе і калег: «Пісаць пра былое, калі сапраўды дорага ўсё сваё, агульнанароднае. Сучасныя беларускія літаратары, ствараючы годныя мастацкія творы, працягваюць найлепшыя традыцыі папярэднікаў і выходзяць сапраўдных патрыётаў сваёй Бацькаўшчыны».

Сучасныя тэмы, займальныя сюжэты, неардынарныя жыццёвыя сітуацыі, шчырыя пачуцці герояў як уласных твораў, так і перакладзеных вызначаюць новую кнігу прозы Міхасы Слівы «Птушка шчасця». Вядомы гумарыст і сатырык Міхась Сліва, на думку ўдзельнікаў творчага семінара (водгук таксама У. Гаўрыловіча), у апавесці, навелах ды мініяцюрах «растрывожае», высакародзіць душу, будзіць думкі і эмоцыі чытачоў, таму кніга наўрад ці заляжыцца на кніжных паліцах.

Як падкрэсліла член Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэтэса і празаік Галіна Рагавая, у новым зборніку апавяданняў «Горкі шакалад» аўтар-гамяльчанка Галіна Гузянкова (празаік, кіраўнік гомсельмашаўскага літаб'яднання «Крыніцы». — **Заўв. аўт.**) проста і даходліва распавядае пра сучаснае жыццё звычайных людзей. Падкрэслівае, што ў чалавека заўсёды знойдуцца сілы не скарыцца неспрыяльным абставінам, бо ў гэтым яму дапамогуць не толькі мужнасць і вытрымка, але і дабрныя, а часам нават і ўменне на ўсё паглядзець з гумарам.

Так, дарэчы, зрабіла і празаік Раіса Дзейкун, чарговая кніжка якой, на думку рэцэнзента, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Ганны Атрошчанкі, поўная

Падчас семінара.

іскрамётнага народнага гумару. І назва новага выдання па-свойму асабліва: «Сэлфі, рэліфі і... балота». Гумар, які падкрэслена, — своеасаблівы вітамін, які дапамагае перажыць розныя выпрабаванні, непрыемнасці. І ў пісьменніцы атрымалася шчыра парадаваць чытача.

Асаблівую увагу на творчым семінары ўдзялілі творчасці сучаснага маладога аўтара Яніны Корбут. Яе новыя кнігі — іранічныя дэтэктывы, напісаныя па-руску і выдадзеныя ў маскоўскім выдавецтве «ЭКМО» («Скелет в расцвете сил», «Три папы, красавица и чудовище», «Наследники по кривой. Приватный танец для темной лошади»), выклікалі не толькі шчырую зацікаўленасць, але і ўзаемакарысную для аўтара і ўдзельнікаў семінара творчую дыскусію. Рэцэнзентамі твораў выступілі рэжысёр, драматург, артыст тэатра і кіно, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Бычкоў, пісьменнік і мастацтвазнаўца Алег Ананьеў, празаік Ева Дударга. На гомельскай зямлі з'явіўся яшчэ адзін таленавіты празаік. Удзельнікі семінара аднагалосна падтрымалі кандыдатуру пісьменніцы — прынялі ў абласное літаб'яднанне «Слова», а таксама рэкамендавалі Савету абласнога аддзялення СПБ разгледзець яе творчасць з мэтай прыёму ў прафесійную пісьменніцкую арганізацыю.

Завяршыўся семінар прозы і драматургіі абмеркаваннем праграмы наступнага форуму: у чэрвені ў цэнтры ўвагі літаратарзнаўцаў, крытыкаў, пісьменнікаў і чытачоў Гомельшчыны будуць новыя мастацкія творы некаторых аўтараў, а таксама зроблены творчы аналіз і дадзена ацэнка новаму зборніку беларускай прозы і публіцыстыкі «Подых часу».

Мікалай ПРЫПЯЦКІ
Фота даслана аўтарам

«Зоры» і «галасы» над Нёманам

Адбыліся чарговыя мерапрыемствы ў межах ініцыяванага Гродзенскім абласным аддзяленнем СПБ кразнаўча-асветніцкага праекта «Літаратурны Рэгіён-Фэст». Яго мэты — прадэманстраваць палітру літаратурнага жыцця Прыняманна, якую складаюць разнастайныя літаб'яднанні, падкрэсліць ідэю кансалідацыі творчай грамадскасці на прыкладзе плённай стваральнай працы аўтараў-рэгіяналаў.

Так, перад калегамі і аматарамі літаратуры ў зале Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтры народнай творчасці выступіў калектыў літаратурнага аб'яднання «Купальскія зоры» з горада Баранавічы. Чаму ў праекце Гродзеншчыны прымае ўдзел літаб'яднанне з Брэсцкай вобласці? Справа ў тым, што суполкай «Купальскія зоры» пры Цэнтральнай бібліятэцы горада Баранавічы імя Валянціна Таўлая кіруе паэтэса Таццяна Яцук, якая нарадзілася на Наваградчыне. Свой лёс яна звязала з горадам Баранавічы, але ж сувязей з Гродзеншчынай не губляе, з'яўляюцца членам Гродзенскай абласной пісьменніцкай арганізацыі. Таму ўдзел у нашым

Пасля выступлення літаратурнага аб'яднання «Купальскія зоры» ў Гродне.

«Літаратурным Рэгіён-Фэсце» суполкі з суседняга рэгіёна бачыцца лагічным.

— Літаб'яднанне «Купальскія зоры» — гэта пятнаццаць аўтараў, — распавяла Таццяна Яцук. — Мы пішам вершы, прозу, песні і нават спрабуем сябе ў драматургіі. Большасць аўтараў карыстаецца беларускай мовай. Нашай суполкай выдаецца літаратурны альманах, які таксама мае назву «Купальскія зоры». Сёлета літаб'яднанне будзе адзначаць

сваё 5-годдзе. Зразумела, мы знаходзімся на пачатку творчага шляху.

На Гродзенскай сцэне, акрамя паэтэсы Таццяны Яцук, выступілі спявачка Галіна Бабонава, паэт Юрась Мазалевіч, паэтэса, аўтар і выканаўца песень Ірына Мезенцава, паэтэса Наталля Несцярук, спявачка Рэгіна Скіпар, празаік Таццяна Смалек, драматург, паэт-артыст Міхал Стрыжоў, паэт Аляксей Белы. Госці прадэманстравалі

надзвычай высокі творчы ўзровень і стварылі вельмі цёплую, сяброўскую атмасферу ў зале.

Пазней да гродзенскіх аматараў і знаўцаў прыгожага пісьменства завіталі госці з Астраўца, прадстаўнікі раённага літаратурнага аб'яднання «Астравецкай зямлі галасы»: Ганна Чакур (абразкі, празаічныя мініяцюры); Капіталіна Пятроўская (паэзія, песні, прыпеўкі); Святлана Еўтушэнка (абразкі, празаічныя мініяцюры); Людміла Кухарэвіч (паэтэса, аўтар і выканаўца песень); Ванда Радзевіч (вершы, песні); кіраўнік літаб'яднання, член Саюзаў пісьменнікаў Беларусі і Расіі, паэт, публіцыст Аляксандр Марозаў. Сёлета калектыў рыхтуецца адзначыць сваё 15-годдзе. Каля вытокаў творчай суполкі стаіць вядомы ў Беларусі журналіст, публіцыст, празаік, драматург, член СПБ Ніна Рыбкі. Другім кіраўніком літаб'яднання была Таісія Самяёнава. За гэтыя паўтара дзесяцігоддзя аб'яднанне вядучых літаратараў раёна стала згуртаваным калектывам сапраўдных сяброў-аднадумцаў, патрыётаў сваёй малой радзімы і нашай сінявокай Беларусі. Любоў да роднай зямлі — асноўны матыў для творцаў.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК
Фота Анатоля АПАНАСЕВІЧА

Майстэрства ўслаўляць жыццё

У маі ў Галерэі мастацтваў Леаніда Шчамялёва прадстаўлены не толькі карціны знакамітага жывапісца, які прайшоў у Вялікую Айчынную вайну. Музей гісторыі горада Мінска і Беларускага саюза мастакоў сабралі ў адзін выставачны праект работ удзельнікаў вайны — выдатных майстроў выяўленчага мастацтва, чые творы ўвайшлі ў скарбніцу культуры айчыннай і не толькі.

Адкрыццё новай выстаўкі адбылося ў рамках святкавання 100-годдзя народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва. У галерэі прадстаўлена тэматычная экспазіцыя твораў жывапісу, скульптуры, керамікі мастакоў-франтавікоў. «Вясна Перамогі» — найбольш універсальная, зразумелая і дакладная назва для такога праекта. Гэта погляд не толькі на трагедыю вайны. Большасць сюжэтаў — развагі пра мірны, паспяваенны, час, поўны смутку і надзеі.

Міхаіл Савіцкі «Ранішняя цішыня», 2003 г.

Міхаіл Савіцкі, Барыс Аракчэў, Антон Бархаткоў, Віктар Грамыка, Адольф Гутель, Віктар Гаўрылаў, Пётр Данелія, Яўген Зайцаў, Аляксандр Казлоўскі, Мікалай Кандрацэў, Абрам Кроль, Павел Масленікаў, Мікалай Назаранка, Мікалай Назарчук, Тарас Паражняк — многія з гэтых аўтараў сталі народнымі мастакамі ці заслужанымі дзеячамі мастацтваў. Іх біяграфіі знаёмыя гледачу, пра ваенныя дарогі гэтыя людзі час ад часу распаўядалі — і ў творчасці, і ў жыцці. Аднак ёсць і тыя, пра каго да сёння дайшлі даволі скупыя звесткі.

Пётр Крахалёў «Сонечныя зайчыкі», 1963 г.

Назву выстаўкі «Золак, убачаны здалёк» дала аднайменная аповесць Янкі Брыля. У ёй народны пісьменнік БССР, апроч іншага, расказвае пра гвалт і яго наступствы, а таксама пра надзею, тэма якой уласціва любому антываеннаму твору літаратуры і мастацтва.

У афішы выкарыстана карціна Віктара Вярсоцкага «У родныя мясціны» (1991). Аўтар — заслужаны настаўнік БССР, заслужаны дзеяч культуры Польшчы. Кавалер 13 ордэнаў і медалёў. Трапіў на фронт у 1944 годзе, у 21 год стаў камандзірам мінамётнай роты. Пасля ўбачанага і перажытага работ на тэму вайны амаль не ствараў. Але адзначаў, што менавіта вайна абвастрыла зрок і пачуцці, навучыла даражыць жоннай прайвай спакойнага жыцця прыроды, быў упэўнены, што пейзажыст змагаецца за мір, бо славіць зямлю... А ў лірычным пейзажы «У родныя мясціны» захапляе панарама: дарога і світанне, якое ўгадваецца. «У родныя

Напрыклад, біяграфія Мікалая Кандрацэва, якую можна знайсці ў адкрытых крыніцах, вельмі сціпла, з указаннем толькі ключавых перыядаў жыцця. У гэтым рэчывы карысна выстаўка «Вясна Перамогі». Яна мае дакументальны складнік, прапануе дзедацца больш пра таго ці іншага аўтара, які ў свой час падзяліўся ўласнымі ўспамінамі, асабістым бачаннем вайны і паспяваеннага перыяду.

Мікалай Назаранка «Вясна 45-га», 1990 г.

— Пасля знаёмства з падобнымі выстаўкамі перапаўняе хваляванне, — расказала пра свае пачуцці першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. — Гэтым разам хацелася б пагаварыць пра мастакоў, чые работы прадстаўлены. Рада, што галерэя сабрала звесткі пра кожнага. Акрамя карцін, мы можам убачыць іх выявы — вельмі шмат пра мастакоў гавораць іх партрэты. Паглядзіце, якія пранізлівыя позіркі... Многіх з мастакоў я помню: яны жылі ў знакамітым доме на Сурганова, 42. Творцы часта сустракаліся, доўга размаўлялі, нешта жыва абмяркоўвалі. Ніколі не баяліся пусіць у майстэрню, разважаць пра ўласныя работы, гаварыць пра сваё жыццё. Але паверце, практычна ніхто з іх не любіў расказаць пра вайну. Калі хтосьці і ўспамінаў пра яе, то вельмі скупа, бо гэта быў час болю. Але, мабыць, ніхто так не адчувае жыццё, як той мастак, які зазнаў боль.

Вачыма сведкаў глядач бачыць людзей, якія змагаліся за жыццё і зямлю, што зведла безліч выпрабаванняў. Сложэтных твораў, якія расказваюць пра трагічны падзеі, у экспазіцыі няшмат. Большасць — аптымістычныя, лірычныя, жыццесцвярдзальныя. Як эталон — творчасць Леаніда Шчамялёва, які пісаў чалавеча існаванне надзвычай яркімі фарбамі. Ён валодаў рэдкім майстэрствам — услаўляць жыццё, ведаючы і выразна памятаючы, што такое смерць. Уменне адлюстроўваць жыццё як свята вельмі здзіўляла гледачоў. Натуральна, творца бачыў змрок, перажываў гора, але таму і хацеў, каб мастацтва было радасным.

У рамках святкавання юбілею жывапісца Галерэя мастацтваў Леаніда Шчамялёва атрымала падарунак. Падчас адкрыцця выстаўкі «Вясна Перамогі» заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Віктар Барабанцаў падарыў Музею гісторыі горада Мінска партрэт Леаніда Дзмітрыевіча. Карціну жывапісец стварыў два дзясяткі гадоў таму.

Аляксандр Казлоўскі «Вестка пра Перамогі», 1985 г.

— Некалі нашы майстэрні былі побач, і я часта заходзіў да Леаніда Дзмітрыевіча, — адзначаў Віктар Барабанцаў і палумачыў выбар кампазіцыі: — Мастак заўсёды працаваў стоячы. Я не бачыў, каб ён сядзеў перад мольбертам нават у сталым узросце. Гэтую загартаванасць характары, а таксама прагу да жыцця, любові да прыгожага ён пранёс праз усе гады.

Убачыць выстаўку «Вясна Перамогі» і новы экспанат Галерэі мастацтваў можна да 4 чэрвеня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Убачанае зблізку і здалёк

Тым часам у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў (Някрасава, 3) адкрылася выстаўка «Золак, убачаны здалёк». Яе канцэпцыя падобная да той, што выяўлена ў праекце, пра які мы сёння ўжо вялі гаворку: для паказу адабрана больш за 50 твораў мастакоў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама жывапіс, графіка, скульптура, прысвечаныя тым трагічным падзеям.

Пазнаёміцца з экспанатамі можна да 11 чэрвеня.

мясціны» = «дарога дадому»: тут гаворка пра асаблівы матыў, які прываблівае, сімвал вяртання, уласцівы вялікаму пласту твораў беларускага мастацтва. У кантэксце экспазіцыі на тэму Вялікай Айчыннай вайны ўсё больш чым відавочна — нават улічваючы тое, што на карціне адсутнічаюць персанажы.

Падрабязней пра выстаўку расказвае Алег Ладзісаў, куратар, галоўны захаваальнік фонду НЦСМ:

Іосіф Белановіч «Першы снег», 1969 г.

— У экспазіцыі няма выпадковых работ. Не кіраваліся прынцыпам прыгажосці, не імкнуліся зрабіць выстаўку як мага больш прэзентабельнай. Для нас найбольш важнай была тэма.

Напрыклад, Міхаіл Чэпик і Віктар Пратасеня — мастакі, якім у пачатку вайны было па 16 гадоў. Тым не менш яны яе ўдзельнікі. Мы, музейныя супрацоўнікі, на жаль, не ведаем, калі дакладна яны пайшлі ваяваць: не заўсёды маем магчымасць вывучыць архіўныя матэрыялы. Калі папярэдняе пакаленне, набываючы тую ці іншую работу, не зафіксавала легенду, звязаную з ёй, тады, атрымліваецца, работа нямая. Сёння ж мы просім расказаць пра творы, якія паступаюць у калекцыю.

Між тым у фондах НЦСМ няшмат работ, прысвечаных вайне, — усё ж гэта адносна маладая галерэя, тлумачыць Алег Ладзісаў. Сярод іх — сюжэтная карціна «Гады юнацтва майго пакалення» (1994) Валянціна Савіцкага, стрыжнянага брата Міхаіла Савіцкага; жывапісны партрэт «Надзея» (1987) Хаіма Ліўшыца; афорт «Партызаны. Белы шлях» (1994) Арлена Кашкурэвіча; скульптура «Жураўліны крык» (1989) Уладзіміра Панцэлева... Варта згадаць палатно Міхаіла Савіцкага «Без вестак знікляя» (1990), якое размешчана асобна.

Як адзначае Алег Ладзісаў, даўно не дэманстравалася своеасабліва гістарычная карціна «Дыялог» (1989) Леаніда Шчамялёва (адлюстраваны сам аўтар і Анатоль Анікейчык). Звяртае на сябе ўвагу нетыповы твор «Толькі яго нявеста» (1984) Ніналь Шчаснай, які выклікае дыскусію мастацтвазнаўцаў. Прадстаўлены вельмі лаканічныя, спакойныя пейзажы, напрыклад, «Снее жыта» (1983) Аляксандра Казлоўскага. У экспазіцыю ўвайшла

Уладзімір Слінчанка «Партрэт народнага мастака Беларусі Аскара Марыкса», 1964 г.

і цэнтральная частка «Помнікі» з трышціха «Маё Палессе» (1994), у якой пералічваюцца некалькі істотных для беларускай гісторыі жывапісцаў. Аўтар Уладзімір Гардзеўка, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, 4 мая пайшоў з жыцця...

Р. С. Да 6 чэрвеня НЦСМ запрашае школьнікаў 3–8 класаў наведаць музейна-педагагічныя заняткі «Жывая памяць аб вайне», распрацаваныя на аснове тэматычнай экспазіцыі. Навуковыя супрацоўнікі, апроч іншага, раскажуць гісторыю жыцця народнага мастака, Героя Беларусі Міхаіла Савіцкага.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Фота БелТА.

Аляксандр Анісімаў.

Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь і яго галоўны дырыжор — народны артыст Беларусі Аляксандр Анісімаў — нядаўна прадставілі аптымістычны канцэрт «Час слухаць вясну». Саліравалі ўвечары 4 мая заслужаны артыст Беларусі, прафесар Юрый Гільдзюк (фартэпіяна), салістка Ірына Крыкунова (сапрана) і саліст Санкт-Пецярбургскага Дома музыкі Равіль Іслямаў (скрыпка). Удзел ва ўзорным канцэрце Беларускай дзяржаўнай філармоніі, які адбыўся ў радах «Мінскай вясны», узялі Акадэмічны хор Нацыянальнай дзяржаўнай тэатрадыёкампаніі, Студэнцкі хор і Сімфанічны аркестр Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. У Вялікай канцэртнай зале прагучалі шэдэўры класікі.

У першым аддзяленні канцэрта — першая частка Сімфоніі № 1 «Вясновая» Роберта Шумана, якая, згодна з яго ўспамінамі, зрабіла кампазітара цалкам шчаслівым. Галоўнае, што майстар адчуваў і імкнуўся перадаць у творы, — нудна па вясне. Дарэчы, музыка навеяна вершам паэта Адольфа Бётгера, сучасніка

Роберта Шумана, і кампазітар меркаваў не толькі даць сімфоніі назву «Вясновая», але і аздобіць іншымі прыдумкамі, звязанымі з тэматыкай гэтай паравіны года, аднак пазней адмовіўся ад іх. Між іншым, сімфонія прысвечана каралю Саксоніі Фрыдрыху Аўгусту. Першая частка Сімфоніі № 1 «Вясновая» — гэта вельмі ясны і светлы, месцамі даволі ўрачысты і хвалюючы твор. У ім гучыць заклік да абуджэння, адчуваецца радасць жыцця. Ніякіх думак — толькі плынь вясновых пачуццяў.

Закрываў другое аддзяленне Канцэрт № 5 для скрыпкі з аркестрам ля мажор. Гэта апошні і, так складася, самы знакаміты канцэрт Вольфганга Амадэя Моцарта. Прыроджанае пачуццё гармоніі, дасканаласць мелодый, недасяжная вытанчанасць — усё гэта пра творчасць славацітага кампазітара, які, як адзначаюць музыказнаўцы, змог дасягнуць раўнавагі паміж эмацыянальнасцю і інтэлектам. У гэты вечар канцэрт выканаў саліст Санкт-Пецярбургскага Дома музыкі, студэнт Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага,

Як гучыць вясна?

Што ні кажы, а вясна — час аптымізму, якога многім па жыцці можа не ставаць. Для кагосьці гэта ўласцівасць чужая, а нехта імкнецца зараджацца аптымізмам, шукаючы яго ў тым ліку ў творах мастацтва, якія валодаюць асаблівай энергетыкай, а значыць, сущаюць, падтрымліваюць і надаюць сіл у самыя змрочныя часы.

лаўрэат міжнародных конкурсаў Равіль Іслямаў. У распараджэнні музыканта была скрыпка Джузэпэ Гварнеры «дэль Джэзу» 1735 года, якая належыць Дому музыкі.

У другім, больш працяглым, аддзяленні канцэрта гучала музыка Людвіга ван Бетховена, а менавіта сцэна і арыя Леаноры з оперы «Фідэлія». Гэта адзіная опера кампазітара і адна з самых значных з'яў у музычна-драматычным мастацтве XIX стагоддзя. Цікава, што сюжэт запазычаны з яшчэ адной оперы, аўтар якой — французскі кампазітар П'ер Гаво. Твор «Леанора, або Сямейнае каханне» быў напісаны на лібрэта Жана-Нікала Буі, французскага пісьменніка, драматурга і лібрэтыста. Даследчыкі лічаць, што ў аснове оперы — сапраўдная гісторыя: падзвіг адважнай і адданай Леаноры, якая імкнулася ўратаваць каханага, палітычнага вясня, ад гібелі, што яму пагражала. «Фідэлія» — гераічная опера, таму яе музыка адрозніваецца ўзвышанасцю, напружаннем, драматызмам. Саліравала падчас канцэрта запрошаная артыстка Дзяржаўнага акадэмічнага

сімфанічнага аркестра Ірына Крыкунова (сапрана). Спявачка выконвае оперны сапранавы рэпертуар на вядучых сценах Еўропы.

Фінальны акорд канцэрта «Час слухаць вясну» — Фантазія для сімфанічнага аркестра, хору і фартэпіяна Бетховена. Да сімфанічнага аркестра далучыліся аркестр і хор Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і Акадэмічны хор Бельтэрадыёкампаніі. Салістам выступіў мастацкі

кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі, прафесар Беларускай акадэміі музыкі Юрый Гільдзюк.

Што тычыцца Фантазіі, саліст пачынае сваю партыю без суправаджэння аркестра. Далей паступова ўключаецца аркестр і потым хор. Ёсць у творы і лёгкія вясновыя матывы, які апыраджае тэму радасці ў фінале знакамітай дзевятай сімфоніі. Увогуле, Фантазія для сімфанічнага аркестра, хору і фартэпіяна вельмі празрыстая і лёгкая... Але ўступленне вакалістаў магічным чынам мяняе настрой, схіляе да захопленасці, узнісласці. Хор услаўляе мастацтва і творцу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Гармонія класікі і адкрыццяў

А фестываль музыкі «Мінская вясна» працягвае знаёміць меламаман са знакамітымі шэдэўрамі, новымі працыманамі класікі і рознымі эксперыментамі. Звернем увагу на некаторыя анонсы і нагадаем, што, акрамя мерапрыемстваў форуму, у Беларускай дзяржаўнай філармоніі рыхтуецца шмат іншых вартых увагі канцэртаў. Пра найбольш гучныя падзеі — у нашым дайджэсце.

Так, сёння ў Вялікай зале Беларускай філармоніі адзіны ў Беларусі аркестр саксафонаў «BEL-SAXO» прадставіць новую праграму «Танец для саксафона». Саксафаністы розных пакаленняў — прафесійныя музыканты, студэнты і навучэнцы розных устаноў адукацыі краіны — выканаюць творы кампазітараў розных пакаленняў і кірункаў. Мэта — папулярызаваць мастацтва ігры

міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў, выкладчык, аранжыроўшчык, удзельнік квартэта саксафіністаў «SAXAS»).

У канцэртнай праграме «Танец для саксафона» прагучаць сачыненні такіх майстроў, як Эмануэль Шабрые, Франсіс Пуленк, Пётр Чайкоўскі, Арам Хачатурян, Роберта Малінеці, Эрык Уітакер, Аляксандр Літвіноўскі...

Цыкл майскіх канцэртаў, які Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі і яго галоўны дырыжор, народны артыст Беларусі Аляксандр Анісімаў распачалі праграмай «Час слухаць вясну», працягваюцца 18 мая. Новы канцэрт прысвечаны двум шэдэўрам Сяргея Пракоф'ева. Гэта знакаміты «Рамэа і Джульета» і «Вайна і мір». Сюіта «Рамэа і Джульета» даўно ўваходзіць у рэпертуар сімфанічнага аркестра. Сцэны ж з оперы «Вайна і мір» у Беларускай філармоніі прагучаць упершыню. Дырыжор-пастаноўшчык Аляксандр Анісімаў уключыў у кампазіцыю інструментальныя інтэрлюдзі і сімфанічны фінал з музыкой Сяргея Пракоф'ева.

Рэжысёрам канцэртна-сцэнічнага выканання выступіла Ірына Крыкунова. Вядома, што ў імпрэзе прымуць удзел спевакі-акцёры, равеснікі герояў рамана, оперы. Таму ў філармоніі загадзя дзякуюць пастановай частцы Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага.

Юбілейны канцэрт «Віват, прафесар!» піяніста, мастацкага кіраўніка Беларускай дзяржаўнай філармоніі, заслужанага артыста Беларусі, прафесара Юрыя Гільдзюка запланаваны 19 мая. Юрый Мікалаевіч — ініцыятар арганізацыі шматлікіх нацыянальных і міжнародных фестываляў, конкурсаў, аглядаў (сярод якіх — аўтарскія праекты «Беларуская музычная вясень» і тая ж «Мінская вясна»). «Свой творчы юбілей Юрый Гільдзюк сустракае на сцэне як удзельнік вялікага святочнага

канцэрта сярод сяброў і вучняў, поўны новых творчых планаў, яркіх ідэй і энергіі стварэння», — адзначаюць арганізатары.

У канцэрте прымуць удзел музыканты розных пакаленняў,

піяністы Алена Лузан, Юлія Архангельская, Аляксандр Палакоў, Арцём і Марына Шаплыкі, Аляксандр Данілаў, Алена Навуменка, Анастасія Аляксейчык, Аляксандра Паўлюкавец, Анастасія Піуга. Запрошаныя госці канцэрта — Кацярына Мішчанчук (скрыпка), Алеся Тарасенка (скрыпка), Алена Прановіч (альт), Мікіта Кравец (віяланчэль), Яўген Мікляеў (віяланчэль), Віталь Карабухін (валторна). Вядучай канцэрта выступіць культуролаг, вядучая Бельтэрадыёкампаніі Ганна Панцялеева.

23 мая ў Вялікую канцэртную залу запрашаюць на канцэрт з удзелам Рубіна Абдуліна, народнага артыста Расіі, знакамітага арганіста, піяніста, загадчыка кафедры аргана і клавесіна Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага, прафесара. У першым аддзяленні праграмы з цыкла канцэртаў «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва» прагучыць музыка Іагана Себасцяна Баха, а падчас другога аддзялення слухачы пачуюць творы Сэзара Франка. Музыказнаўцам выступіла

кандыдат мастацтвазнаўства Вольга Савіцкая.

Завяршэннем «Мінскай вясны», а таксама юбілейнага, 55-га, сезона Дзяржаўнага камернага аркестра стане імпрэза 24 мая ў Вялікай зале філармоніі. Для гэтага канцэрта (ён, дарэчы, трэці ў новым абанемента «Асяроддзе гармоніі класікі і адкрыццяў») галоўны дырыжор аркестра заслужаны артыст Расіі Яўген Бушкоў склаў асабліваю праграму: прагучаць сачыненні Іагана Себасцяна Баха, Атарына Рэспігі і Эжэн Ізаі. Не абдыдзеца без прэм'еры — гэта будзе соіта для скрыпкі і струннага аркестра «Чырвоная скрыпка» Джона Карыльяна. Яна і дала назву канцэрту.

Амерыканскі кампазітар Джон Карыльян, які сёлетга адсвяткаваў 85-годдзе, — аўтар больш як 100 твораў у розных жанрах, уладальнік прэстыжных прэмій, у тым ліку «Оскар» за музыку да фільма «Чырвоная скрыпка». Кампазітар стварае ў шырокім стыліявым дыпазоне і імкнецца да таго, каб яго музыка была даступная і зразумелая любому слухачу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

на гэтым музычным інструменце. Заснавальнік гурта, мастацкі кіраўнік і дырыжор — выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Павел Казак (лаўрэат

Звязаны лёсам

За 26 кіламетраў ад беларускай граніцы ў Латвіі, на рацэ Даўгаўпілс. І сёння ў ім даволі шмат жыве беларусаў. Болей чым восем працэнтаў з 79 120 (на перапісе 2022 года) жыхароў — беларусы. А так жывуць тут спакон веку рускія, латышы, паліякі... Горад заснаваны ў 1275 годзе. Да 1656-га — Дзінабург. Да 1667-га — Барысаглебаў. А ўжо ў наступныя два стагоддзі, да 1893-га, — Дзінабург. Затым, да 1920-га, — Дзвінск, у 1920—1941 — Даўгаўпілс, у час акупацыі нямецка-фашысцкімі захопнікамі — Дзюнабург. І толькі пасля вызвалення — зноў Даўгаўпілс.

Быў горад і ў складзе Рэчы Паспалітай, Вялікага Княства Літоўскага. У 1577 годзе паселішча захапілі войскі Івана Грознага і цалкам разбурылі... У выніку першага падзелу Рэчы Паспалітай Дзінабург у 1772 годзе ўвайшоў у склад Дзвінскай правінцы Пскоўскай губерні Расійскай імперыі. З 1773 да 1776 года — павятовы горад Пскоўскай губерні. З 1776-га — у Полацкай губерні, у 1796—1802 г. — у Беларускай губерні. З 1802 года — павятовы горад Віцебскай губерні. Так што павязан з Беларуссю ў гэтага паселішча і яго калекцыя звышдадаткова.

24 кастрычніка 1886 года ў Даўгаўпілсе нарадзілася Лідзія Іванаўна Савіч-Любціцкая. Савецкі вучоны-брыялог. Брыялогія — раздзел батанікі, які вывучае мохападобныя расліны. Пачатак гэтай галіны батанікі заклаў Яханес Хэдвіг, які і адкрыў рэспрадукцыйную сістэму мхоў (1792 год), склаў адпаведную сістэматыку.

Лідзія вучылася ў Мінскай гімназіі. Пасля выкладала ў жаночай прагімназіі і мужчынскім шпітальскім вучылішчы. Вядома, што ў Мінску, у жаночай

гімназіі, на пачатку XX стагоддзя вучыліся актрысы Вера Пола, Лідзія Рэжакса, слявачка Ірма Яўнзем, асобы, добра вядомыя ў савецкай культурнай прасторы. Магчыма, што ў кагосьці з іх выкладала і Лідзія Іванаўна... З 1908 года наша зямлячка вучыцца на Вышэйшых жаночых курсах у Пецярбургу. І ў тым самым годзе ўладкавалася прапаратарам у Камчанку экспедыцыю. А ў 1912 годзе па ініцыятыве мікалага, батаніка Уладзіміра Андрэевіча Траншля (1868—1942) і пры садзейнічання батаніка, фларыста-сістэматыка і батаніка-географа Уладзіміра Лявонавіча Камарова (1869—1945) Лідзія ўладкоўваецца супрацоўніцай Батанічнага музея. У 1913 годзе таксама працуе ў Батанічным садзе... Дарэчы, пройдзе час — і Батанічнаму інстытуту Расійскай акадэміі навук у Санкт-Пецярбургу нададзю імя У. Л. Камарова...

З 1914 года Лідзія Савіч-Любціцкая пачынае выступаць у друку з рознымі навуковымі і навукова-папулярнымі публікацыямі — па брыялогіі і ліхеналогіі. Ліхеналогія — навука, якая разглядае лішайнікі.

Вывучэнне лішайнікаў грунтуецца на ведах з некалькіх навуковых дысцыплін: мікалогіі, фікалогіі, мікрабіялогіі і батанікі... Даследчыца шмат падарожнічала па Карэліі, рэгіёнах Паўночнага Каўказа, ездзіла ў экспедыцыі ў Крым і розныя рэгіёны Цэнтральнай Расіі. У час Першай сусветнай вайны пачала вывучаць перспектывы выкарыстоўвання сфагнуму для перавязкі ран. Высоным даследчыцы былі выкарыстаны і практычнай медыцыны. Асабліва масава гэта пачало выкарыстоўвацца ў шпітальных у час Вялікай Айчыннай вайны.

Сярод навуковых здабыткаў Лідзіі Іванаўны — і падрыхтаваная ў саўтарстве праца «Раслінныя асацыяцыі Кама-роўскага балота ў лізматэчна-ветэратыйнага павільёна Мінскай балотнай доследнай станцыі» (Мінск, 1925 год). Як вядома, балотная станцыя невыпадкова была створана ў Мінску. Кама-роўскае балота агульнай плошчай 218 гектараў на ўскраіне губернскага горада ў многім паўтарала ландшафт палескіх балот. На станцыі працавалі вядомыя вучоныя. Тут з 1912 года выдаваўся часопіс «Болото-ведение»... Відавочна, што на пэўных адрэзках свайго жыцця Лідзія Іванаўна падтрымлівала сувязі, супрацоўнічала з мінскімі калегамі.

Вядомым савецкім батанікам быў і муж Лідзіі Іванаўны — ліхенолаг, доктар біялагічных навук Усевалд Паўлавіч Савіч (1885—1972), які нарадзіўся ў Бабруйску, на Магілёўшчыне.

Малады чалавек з 1895 года вучыўся ў прагімназіі ў Мазыры. Пасля перайшоў у мінскую гімназію. Закончыў яе ў 1904 годзе. Пасля вучыўся ў біялагічнай групе фізика-матэматычнага факультэта Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта. Пачаўшы вывучаць ліхеналогію, Усевалд Савіч з 1907 да 1912 года працаваў асістэнтам Уладзіміра Лявонавіча Камарова. У 1907 годзе разам з Лявонціем Раменскім пад кіраўніцтвам Камарова Усевалд правёў даследаванне флоры Ямбургскага і Гдоўскага паветаў Пецярбургскай губерні. У 1930 годзе калішні бабруйчанін удзельнічаў у экспедыцыі Ота Шмідта на ледаколе «Георгій Сядоў». Маршрут праходзіў праз архіпелагі Зямля Франца-Іосіфа і Новая Зямля. У 1933—1937 гг. наш зямляк рэдагаваў часопіс «Советская ботаника». У 1936—1951 гадах Усевалд Савіч быў галоўным рэдактарам часопіса «Природа». Пайшоў вучоны з жыцця ў 1972 годзе, трапіўшы пад колы аўтамабіля, калі пераходзіў праз Каменна-востраўскі праспект. Усевалд Паўлавіч Савіч узнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга. Вучоныму было прывісена званне заслужанага дзеяча навукі РСФСР. Яшчэ ў 1930 годзе, у час экспедыцыі Шмідта і Візэ, імем Савіча быў названы паўвостраў у заліве Руская Івань Паўночнага востра Новай Зямлі...

У 1963 годзе доктар біялагічных навук Лідзія Савіч-Любціцкая выйшла на пенсію. Але працягвала працаваць навуковым

Усевалд Савіч.

кансультантам. А з 1975 года жыла ў Пушкіне ў доме-пансіёнаце. Апошні артыкул даследчыца надрукавала ва ўзросце 90 (!) гадоў — у 1976 годзе. Пайшла з жыцця 18 верасня 1982 года на 96-м годзе жыцця... За працоўную, навуковую дзейнасць біёлаг адзначана ордэнамі Леніна і Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі.

Імёны Усевалда і Лідзіі Савічаў не забыты ў навуковым свеце, у навуковай літаратуры. У іх было шмат вучняў. Яны зрабілі нямала адкрыццяў у брыялогіі і ліхеналогіі. Не лішнім было б аддаць ім даніну павагі і ў Беларусі... Есць жа ў Пінску вуліца, якая названа ў гонар палескага паэта і публіцыста, заснавальніка арганізацыі «Дэмакратычнае грамадства» Франца Савіча. Можна, з часам і ў Бабруйску, дзе сёння — тры Лугавыя, тры Шырокія, Кветкавая і іншыя вуліцы і завулькі з сімптычнымі назвамі, з'явіцца вуліца з невядомым новым пакаленням гараджан прозвішчам у гонар Усевалда Савіча?!

Мікола БЕРЛЕЖ

Усходазнаўца з ігуменскімі каранямі

Маленства ў старадаўнім Ігумені (сённяшнім Чэрвені) правёў егіптолаг, знаўца старажытнаегіпецкай мовы, доктар філагічных навук Ісаак Ліўшыц. У 2021 годзе, у маі, маглі б адзначыць 125-гадовы юбілей з дня нараджэння гісторыка Ісаака Рыгоравіча Ліўшыца, які нарадзіўся ў Гродне. Але ж за мітуснёю і рознымі мітрэнгамі і на дату, і на асобу годнага ўрадзэнца Беларусі ўвагі ніякай не звярнулі. Што нам, сённяшнім «гісторыкам», сённяшнім летапісцам, дзень учарашні, дзень даўно забыты...

А, між тым, асоба савецкага ўсходазнаўца, егіптолага, лінгвіста, гісторыка, які свае першыя крокі зрабіў у Гродне, багатым на гісторыю горадзе на Нёмане, — яркі прыклад высокай унікальнасці ў мінуўшчыну. Праўда, ёсць версія, што нарадзіўся Ісаак у Коўне (сучасны Каўнас, не так далёка і ад старажытнай Гародні)... Але дакладна вядома, што сям'я Ліўшыцаў праз некаторы час пасля нараджэння хлопчыка пераехала на Міншчыну, у Ігумен — сённяшні Чэрвень... Пераехалі Ліўшыцы ў павятовы гэты горад не пазней чым у 1898 годзе. Бацька — Гірш Моўшавіч Ліўшыц — быў казённым равінам. А ў 1903 годзе сям'я перабаралася ў Ніжні Ноўгарад. У 1905-м бацька абраў казённым равінам ужо ў Ніжнім Ноўгарадзе. Пазней ён працаваў дырэктарам гімназіі. Маці — Эстэр-Рохл Беркаўна Кавянокая (1872—1942), педагог.

У 1915 годзе Ісаак заканчвае 1-ю Ніжнегародскую гімназію. Паступае на медыцынскі факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. А ў 1919-м перавёўся на гісторыка-філагічны факультэт. У Маскве наш зямляк вучыўся яшчэ і музыцы — у вядомага скрыпача Льва Майсеевіча Цыйтліна (1881—1952).

Жыццё прымусіла маладога чалавека, захопленага гісторыяй і мастацтвам, падпрацоўваць статыстыкам Цэнтрсаюза (1918), супрацоўнікам медыцынскай канцылярыі 5-га эвакуацыйнага шпітала (1919), справаводцам Упраўлення санітарна-прапускнымі пунктамі горада

Масквы (1920), у музеі Льва Мікалаевіча Талстога (1921—1923).

У 1925 годзе Ісаак Ліўшыц закончыў факультэт грамадскіх навук Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. І пачаў працаваць у Яфетычным інстытуте Акадэміі навук СССР, які пазней перайменавалі ў Інстытут мовы і мышлення. Так, гэта Інстытут славуэта М. Маара. Мікалай Якаўлевіч Маар (1865—1934) — французскі, расійскі і савецкі ўсходазнаўца, каўказазнаўца, філолаг, гісторык, этнограф, археолаг, акадэмік Імператарскай Акадэміі навук (1912). Пасля — акадэмік і віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук СССР, атрымаў вядомасць як стваральнік «новага вучэння пра мову». З 1928 года Маар заўзята пачаў збліжаць сваю павярхоўную тэорыю з марксізмам, хаця раней левымі поглядамі не вызначыўся.

Паралельна з працай у Інстытуте Маара наш зямляк у 1926—1929 гадах вучыў замежныя мовы ў аспірантурі Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Напісаў і выдаў цэлы шэраг навуковых прац, прысвечаных старажытнаегіпецкай мове, пісьменству, гісторыі. Увесну 1936 года Ісааку Ліўшыцу прысвоілі ступень кандыдата філагічных навук па суккупнасці прац.

У 1942 годзе ў блакадным Ленінградзе памерла маці вучонага. Ісаак Ліўшыц разам з групай акадэмікаў эвакуіравалі ў Казань. Заснаваны на пачатку XIX стагоддзя, Казанскі ўніверсітэт заўжды быў уважлівы да ўсходазнаўства. Тут у 1833 годзе была створана першая

Ісаак Ліўшыц.

ў Еўропе кафедра мангольскай мовы. А ў 1837 годзе — першая ў Расіі кафедра кітайскай мовы. У час Вялікай Айчыннай вайны ў Казанскім універсітэце размясціліся эвакуіраваныя з Масквы і Ленінграда ўстановы Акадэміі навук СССР, інтэрнаты для супрацоўнікаў. Гэта, відавочна, паспрыяла стварэнню ў красавіку 1945 года на базе ўніверсітэцкіх і акадэмічных падраздзяленняў Казанскага філіяла АН СССР... У час вайны Ісаак Ліўшыц быў у эвакуацыі і ў Ташкенце, дзе таксама рускімі вучонымі было зроблена нямала для арганізацыі навукі ў рэгіёне.

Пасля вайны вучоны працягнуў працу ў Ленінградскім Інстытуте мовы і мышлення. Праз год быў адзначаны медалём — «За доблесную працу ў Вялікую айчынную вайну 1941—1945 гг.» і «За абарону Ленінграда». У красавіку 1948 года згодна з рашэннем Прэзідыума АН СССР Ліўшыца пераводзяць у Інстытут

усходазнаўства АН СССР, дзе якраз і былі на той час сканцэнтраваны даследаванні ў галіне егіпталогіі. Пасля рэарганізацыі інстытута ў жніўні 1950 года Ісаак Ліўшыц працягвае супрацоўніцтва з АН СССР па дамоў. У маі 1955 года вучонага прынялі ў Ленінградскае аддзяленне Інстытута гісторыі АН СССР на пасаду старшага навуковага супрацоўніка. А ў сакавіку 1959 года разам з групай усходазнаўцаў І. Ліўшыца пераводзяць у Інстытут усходазнаўства АН СССР. У 1963 годзе па суккупнасці навуковых публікацый наш зямляк з Гродна становіцца доктарам філагічных навук.

Памёр Ісаак Ліўшыц 13 ліпеня 1970 года ў Ленінградзе. І цяпер перавыдаецца зборнік перакладзеных ім старажытнаегіпецкіх гісторыяў — анталогія «Казкі і апавесці Старажытнага Егіпта». Адно з блізкіх па часе выданняў было здзейснена ў Маскве ў 2005 годзе.

Сястра Ісаака Рыгоравіча — Дзэбора Ліўшыц (1903—1988), перакладчыца, літаратар, мовазнаўца. Перакладала болей 40 кніг: раманы, апавесці, апавяданні, артыкулы, эпістальеры Ж. Верна, Р. Ралана, Р. Брэдбэры, Ч. Дзікенса, Ж. Санд, В. Гюго... Самым эталонным лічыцца і здзейснены Д. Ліўшыц пераклад «Трох мушкетэраў».

Чэрвень, Чэрвеньшчына, старадаўні Ігумен — радзіма многіх вучоных... Доктар медыцынскіх навук, акадэмік АН БССР Давід Голуб, доктар медыцынскіх навук, прафесар Файбыш Голуб, доктар тэхнічных навук, вучоны-механік Самуіл Горлін, доктар географічных навук Галіна Марцінкевіч, кандыдат тэхнічных навук, вучоны-хімік Рыгор Стронгін... Пералік можа быць даволі доўгім. Прыйдзе час — і, магчыма, нават такі біяграфічны даведнік з'явіцца: «Людзі навукі з Чэрвеньшчыны»...

Раман СЭРВАЧ

Паглядзі на сваё вока

Гэтая высокадукаваная жанчына, якой папа рымскі асабіста напісаў чатыры лісты, што для такой высокапастаўленай асобы не характэрна, на жаль, у старажытнарускіх крыніцах не згадваецца. Гісторыкам, каб удакладніць асобны моманты з яе біяграфіі, даводзіцца карыстацца французскімі сярэднявечнымі хронікамі і дакументамі. У іх яна

называлі сігнум. Ёй карысталася некаторы час і яна. Але аднойчы напісала па-руску: «Анна рейна». Мужу патлумачыла: — Па-нашаму, гэта гучыць як Ганна каралева.

На жаль, праз нейкі год і тры месяцы — 4 жніўня 1060 года — Генрых I памёр. Хавалі яго ў абатве Сен-Дэні. Такое месца для яго вечнага спачыну выбралі невыпадкова. Яно доўгі час належала каралеўскай сям’і.

— Але ж у цябе ёсць жонка, — здзівілася яна. — Ды як да ўсяго паставіцца папа рымскі?

— Што мне папа рымскі? — граф выйшаў з сябе. — Пляваць я хацеў на яго! — вочы Рауля напоўніліся гневам: — Я ў яго справы не ўмешваюся. А якое ён мае права ўмешвацца ў мае справы?!

Аднак у абодвух былі дзеці. Тым больш што Ганна з’яўлялася не проста каралевай, а апекуном малалетняга караля.

як моцна кахала гэтага грубага, жорсткага, але ў дачыненні да яе такога пяшчотнага чалавека. Пасля пахавання доўгі час не магла апамятацца, амаль не выходзіла са сваёй спачывальні. Нішто не радавала. Аднак не толькі смерць блізкага і люблага чалавека была прычынай гнятлівага настрою.

Са смерцю яго заканчвалася спакойнае жыццё, калі не задумваешся пра заўтрашні дзень, бо няма ніякага сумнення,

Як унучка Рагнеды французай у свет выводзіла

Цяжка паверыць, але гэта факт. Калі ў Кіеўскай Русі ў гарадах існавалі лазні яшчэ ў XI стагоддзі, то ў Францыі не было ніводнай. Мала таго, увогуле не знаходзілася ахвотных памыцца, бо меркавалася, што ад вады розныя беды. Простыя людзі не ўмеі ні чытаць, ні пісаць і на Русі. Але каб пры французскім каралеўскім двары не было ніводнага чалавека, які б валодаў граматай? Дзіўна тое, што за сталом, нават у час урачыстых прыёмаў, ніякіх лыхак-відэльцаў не ляжала. Што рукамі ўхапіў, тое ў рот і паклаў. Ды шмат чаго іншага не было. І невядома, калі б яго з’явілася, каб французскі кароль Генрых I не ўзяў у жонкі дачку вялікага князя кіеўскага Яраслава Уладзіміравіча Ганну, празваную за колер валасоў Агнесай Рыжай.

чамусьці называецца малодшай дачкой Яраслава Мудрага, хоць у сапраўднасці ёю была Лізавета.

Французскаму каралю Генрыху I нагадалі аб ёй не ад добрага жыцця. Ён успрыняў Русію, ці Рабасцію, дзікай. Па прычыне: у чужым воку і стрэмку бачу. Пра якую каралеву-дзікунку можна марыць з такой краіны?! Сама Ганна Яраслаўна, толькі пазнаёміўшыся з французскай «цывілізацыяй», з горыччу пісала бацьку: «У якую варварскую краіну ты паслаў мяне? Тут жытло змрочнае, царквы выроўдлівыя».

Кароль-удавец навучыўся чытаць і пісаць толькі тады, калі ўсе пры двары ўжо авалодалі граматай. Трывожыла, што памерлая жонка не пакінула яму сына. Аднак жаніцца ні на адной дзяўчыне са знакамітых еўрапейскіх родаў не мог. За дзесяцігоддзі і стагоддзі ўсе яны парадніліся і знаходзіліся ў рознай ступені сваяцтва. З-за гэтага дзеці звычайна нараджаліся хворымі.

Тады яму падказалі, што ў Русі ў мясцовага караля ёсць дачка, якую час замуж выдаваць. У Кіеў было накіравана пасольства. Паразумеце з Яраславам Уладзіміравічам знайшлі хутка. З Ганнай — таксама.

Сыну радаваўся нядоўга

Вянчанне праходзіла ў абатве Сен-Рэмі, у царкве святаго Кржыа. Загадка казалі, што прысягаць будзе, паклаўшы сваю руку на лацінскую Біблію.

— На лацінскай? — адразу праявіла характар. — Буду прысягаць толькі на славянскім Евангеллі.

Так пачалося для яе новае, французскае, жыццё. Генрых I з нецярпеннем чакаў спадчынініка. Аднак прайшоў год, другі... Лекары разводзілі рукамі. Каралева здаровая, ні на што не скардзіцца, але зацямняць не можа. Паралілі да Усявышняга звярнуцца. Яна і сама аб гэтым думала. Бог пачуў яе малітву, і ў вызначаны час на свет з’явіўся хлопчык. Сама назвала яго Філіпам. У гонар бацькі Аляксандра Македонскага, які стаў пачынальнікам дынастыі візантыйскіх імператараў. Яе ж дзед кіеўскі князь Уладзімір Святаславіч парадніўся з ім, узяўшы з Візантыі сабе жонку.

Каранаваў сына Генрых I, калі таму было сем гадоў — 23 мая 1059 года. Апяродзіў намер сваёй прайшніцай, каб не паставілі на прастол свайго чалавека. Ганна Яраслаўна настаяла на тым, каб сын, як некалі яна, прыносіць прысягу на стараславянскім Евангеллі. Ахвотных запярэчыць ёй не знайшлося. Паспела ўжо сябе паказаць так, што ці не кожнае яе слова з’яўлялася законам. Праз некаторы час знайшла яшчэ і іншы спосаб нагадаць, адкуль родам. Паводле каралеўскага пратакола, пад важнымі дакументамі ставіліся два подпісы — каралевай і караля. Генрых I, паколькі грамату не асліў, абмяжоўваўся лацінскай літарай «S», перакрэсленай наўскасыя. Гэты знак

Так ці не так, а было

Ганна Яраслаўна стала апекуном Філіпа разам з братам графам Генрыхам I Фландрыі Анры Бадуэнам — так звышчаў незадоўга да сваёй смерці муж. Такое рашэнне ёй было на руку. Усё ж не старая яшчэ, хочацца і для сябе пажыць. Нельга забываць і абцяганне, дадзенае Усявышняму, калі прасіла дапамагчы, каб у іх сям’і з’явіўся чаканы сын. Ажно трох нарадзіла. Як жа пасля гэтага не аддзячыць?! Збіралася не проста абатва пабудаваная, а такое, каб іншым уладальнікам зямель на зайздрасць было.

Сабралася жыць у замку Санліс, даўно любым сэрцу, дзе яе ўсе добра ведалі і паважалі. Толькі не па сабе становілася, што пасля смерці мужа кожную раніцу, устаючы з ложка, трэба апранаць белую сукенку, а валасы на галаве хаваць пад белым пакрыўялам. Паводле французскіх звычаяў, колерам жалобы з’яўляўся не чорны, як у іншых краінах, а менавіта белы. Каралева-ўдава мусіла прытрымлівацца такой жалобы да самай сваёй смерці.

Ды пра гэта забывалася, калі падымалася на самую высокую вежу замка. Не так і далёка ад Санліса знаходзіўся яшчэ адзін — Мандзідзье. Пра яго ўладальніка рознае расказвалі. Адны пры гэтым не праміналі згадаць яго фанабэрыстасць, пыху, бо іначай ён сам сябе Раулем III Вялікім не называў бы, тым самым падкрэсліваючы, што быццам бы свайм радавод вядзе ад самога Карла Вялікага, хоць быў графам Раулем дэ Валуа.

На сваім веку столькі крыві праліў. Шырокі розгал, напрыклад, мела, як цалкам спаліў горад Вердэн. Пайшоў жа на падобны крок з-за таго, што мясцовы епіскап своечасова не запаліў яму даніну, якая складала ўсяго дваццаць ліўраў. Пагаворвалі таксама, што ў сваім замку падваргаў катаванню ўсіх, каго вераломна захапіў у палон, а таксама сваіх падданных, якія перад ім правініліся. На шыю бедалагу надзявалі цесны ашыўнік, а рукі і ногі закоўвалі ў гэтакія ж цесныя калодкі. Так граф правучваў, каб былі больш пакорлівымі, а тых, хто трапіў у палон, катаваў да таго часу, пакуль не атрымаўшы выкуп. У іншым выпадку чалавек гінуў. У той жа час граф Рауль з’яўляўся вельмі смелым чалавекам і роўным яму ў баі не было.

Ёсць звесткі, што з ім Ганна Яраслаўна пазнаёмілася, яшчэ будучы замужам. У некаторых крыніцах паведамляецца, што яе сыны былі не ад Генрыха I. Праўдзівей, аднак, што яны зблізіліся, калі яна пачала жыць непаляду ад яго замка.

«Маладая»... але не па ўзросце

Праз некалькі месяцаў зразумела, што са становішча, якое складалася, неабходна шукаць выйсце — яе жывот з кожным днём усё больш акругляўся. Рауль пражываў пажаніцца.

Ганна Яраслаўна.

Хоць усё вырашылася даволі проста. Філіп, сур’ёзны не па гадах, паставіўся да таго, што маці выйшла замуж, спакойна. Не супраць гэтага быў і другі апякун караля — брат памерлага Генрыха I Анры Бадуэн. Разлічваў (і не быў далёкі ад ісціны), што каралева пасля гэтага зусім аддзіць ад дзяржаўных спраў. Значыць, будзе прасцей уплываць на Філіпа.

У Рауля, аднак, усё вырашылася скандалам. Яго дзеці былі ўжо дарослыя. Баяліся, што, калі з’явіцца яшчэ адзін сын, зможа ў далейшым прэтэндаваць на частку графства. Суцяшала тое, што маці ўсё ж з’яўляецца законнай жонкай «маладога». Таму спадзяваліся на рашэнне папы рымскага, які пад пагрозай адлучэння ад царквы прымусяць іх бацьку стаць на праведны шлях, а вячанне будзе прызнана незаконным. Але, не чакаючы, як будзе далей, зненавідзелі мацьху і далі сабе слова не мець з ёй ніякіх сувязей. Дарэчы, гэтага яны ў далейшым прытрымліваліся няўхільна. Самі ж паралілі сваёй імяцай скардзіцца на Рауля да папы рымскага.

Калі Ганне Яраслаўне становілася сумна ў Мандзідзье, выязджала ў Парыж. Але ў сталіцы доўга не затрымліваліся, бо хоць Філіп і любіў маці, аднак колішні адносін не было. Кржыа пагасцяваўшы, спыталася ў замак, які ўжо стаў родным домам. Непрыкметна пражыла з Раулем больш як дзесяць гадоў. І сама пастарэла, а што казаць пра Рауля. Ён ніколі не адмаўляўся добра паесці, штодня шмат выпіваў. Пачаў здаваць на вачах: хутка паўнеў, з’явілася задшышка. Скардзіўся на болі ў сэрцы. Раманы яго ўжо не цікавілі, а застоллі ладзіў з ранку да позняга вечара. Угаворы лекара адмовіцца ад тлустай ежы, звесці да мінімуму ўжыванне віна нічога не давалі.

Непрыкаянка

Памёр Рауль у 1074 годзе. Нягледзячы на тое, што меў шмат грахоў, адшлюў у іншы свет у сне. З яго смерцю зразумела,

што ён не будзе горшым, чым сённяшні. Наперадзе — адна няпэўнасць. Адчула гэта ўжо тады, калі дамавіну з целам Рауля апускалі ў зямлю. Разуме-ла, што ў Мандзідзье яна чужая. Не заставалася сумнення, што пасынкі прыбярэць да рук і гэты замак. Як раней сталі ўладальнікамі некаторых іншых — Рауль пастарэўшы, каб яны адчувалі сябе ў дастатку.

Заставалася адно — ехаць да Філіпа. Не сумнявалася, што не толькі не па-кіне ў бядзе, але і пахлопоціцца, каб яе далейшае жыццё было прыстойным. У сваіх спадзяваннях не памылілася. Аднак было і тое, чаго ён пры ўсіх сваіх намаганнях выправіць не мог. Другі раз удавой стала ў 52 гады. Старасць імкліва набліжалася. Ёй здавалася, што магла б набрацца сілы, калі б пабывала ў родных мясцінах.

І раней разумела ілюзорнасць такіх памкненняў, а цяпер — тым больш. З кім можна адправіцца ў такі блізкі шлях? Адкуль узяцца сілам, якія дазволілі б вытрымаць такое доўгае выпрабаванне дарогай? Але і ў Парыжы не хацелася заставацца. Не жадала быць абурзай, хоць Філіп і неаднаразова нагадваў, што яна пры двары свайго чалавек і ніколі чужым не стане. Паколькі яна каралева, то і ўсім, хто верна служыць яму, каралю Францыі, такой застанецца.

Дзе апошні шлях — невядома

Праз нейкі год з Парыжам развіталася. Куды паехала, невядома. Ёсць меркаванні, што ў Санліс, дзе яе добра ведалі і дзе былі ўдзячны за лабудаванне абатва. Аднак некаторыя лічаць, што падобнае немагчыма, бо Рауль са згоды Ганны перадаў абатва сваім сынам. Таму яна не магла там жыць, а тым больш быць пахаванай. Аднак, паводле некаторых меркаванняў, яе зямны шлях усё ж завяршыўся менавіта ў Санлісе.

Сустракаецца ў гістарычнай літаратуры яшчэ адна версія. Сама па сабе нават больш цікавая. Нібыта Ганна Яраслаўна знайшла свой вечны спачын у храме абатва Віліер. Гэтая версія ўзнікла пасля таго, як у XVII стагоддзі ўстанавілі, што ў родавым склепе адна з трун належыць другой жонцы Генрыха I. Праўда, доўгі час сумненне выклікала тое, што на ёй было выбіта не «Anna», а «Agna». Але пазней знайшлі прычыну такой неадпаведнасці яе сапраўднаму імені. Сярод дакументаў з яе подпісамі знайшліся і такія, на якіх напісала «Agnas». Магчыма, памылкова, а магло стацца і так, што зрабіла гэта свядома, на замежны манер.

Як бы там ні было, але Францыя без Агнесы Рыжай наўрад ці стала б такой, якой стала. Наша зямлячка стаіць каля вытокаў роду 11 каралёў дынастыі Капетаў, 13 — Валуа, 7 — Бурбонаў.

Кветка з літпалетка

«Клён стары ў двары...»

Кожны хоць калісьці ласаваўся бярозавым сокам — яго вытворчасць шырока распаўсюджана ў Беларусі. Расце ў нас яшчэ адно дрэва, сок якога не саступае бярозавіку па ўсіх паказчыках і нават трохі саладзейшы за яго — гэта клён. Сціплае далікатнае дрэва, чые прысады ўпрыгожваюць гарадскія алеі, паркі, вуліцы і ствараюць надзвычайнае адчуванне ўтульнасці і камернасці. Не дзіва, што клён — часты «герой» паэтычных твораў, стала «прапісаўся» ў гарадской паэзіі. Так, найпапулярнейшая песня «Родны мой горад», якую шмат гадоў выконвалі «Верасы», — адна з тых, што прынесла музычнаму калектыву вядомасць і любоў публікі. Васіль Райнчык напісаў яе ў 1987 годзе, і адно з дрэў, што ў песні згадваецца, — клён:

*Закалыхалі начныя праспекты
Клёны з таполямі...
Толькі б чакалі у горадзе гэтым,
Толькі б нас помнілі.*

*Родны мой горад, любоў мая,
Казка кахання чароўная.
Ты, калі ласка, чакай мяне,
З кожнай дарогі, са шляху расстайнага.*

Універсальнасць, прачуласць, яснасць — галоўныя рысы шэдэўральнага твора. Сталічныя жыхары прымаюць яго як неафіцыйны гімн Мінска, але і людзі іншых гарадоў, дзе ёсць кляновыя вуліцы, могуць смела лічыць песню сваёй...

Трохі больш ад дзесяцігоддзя таму зачаравала публіку і песня Аляксандры Пахмутавай «Стары клён» на словы Міхаіла Матусоўскага, якая загучала палберуску:

*Клён стары
У двары
Шыбу мацае лістом,
Запрашае перайсціся надвечоркам.
Як у сне
Сэрца мне
Агарнула харавостам
Ад таго, што ты ўжо блізка, мая зорка.*

Матывы кахання «падсвечвае» клён і ў адным з найлепшых узораў інтымнай лірыкі Піімена Панчанкі, створаным у 1938 годзе:

*Перуны грукаталі ў прасторы пустым,
Прыгіналіся долу кусты,
І у цёмным прадонні набухшых крыніц
Гіслі водсвіты бліскавіц.*

*Мы стаялі ўдваіх, і тугая каса
Ненарокам кранула мой твар,
І тады я адважыўся і расказаў
Пра сардэчны, як кажуць, пажар.*

*Ты ж глядзела на клён,
што на вуліцы мок,
Быццам бачыла першы раз.*

*Я адказу твайго дачакацца не мог. —
І асеньчык надзеі пагас...
(«У навалніцу»)*

Адметны, непатэорны вобраз дрэва намалеваны паэтычным пэндзлем Наталлі Кучмель у яе зборніку «Імгненні» (2005):

***

*Першая кропля на выпуклым шксле
Рассыпалася на злёце.
Як хलोпец у цэльніку — клён у святле
Машины на развароце.*

*Разкія плямы паўзверж зямлі
Разбіты ліхтар кідае...
Хто яго ведае — дзе, калі
Аднойчы тое згадаю?*

Але, хаця і асацыіруецца клён хутчэй з нечым лёгкім, вытанчаным, празрыстым, ёсць у гісторыі айчыннай літаратуры і больш важкія ў плане драматычнага напаўнення творы. Напрыклад, верш Пятра Жаўняровіча пад назвай «Клён» з нізкі «Нашы дрэвы» (зборнік «РАСТОрганая прастора»). Як можна зразумець, на напісанне твора аўтара натхнілі радкі Сяргея Ясеніна «Клён ты мой опавішы, клён заледзелый...» (яны пазначаны як эпіграф), выклікаўшы жаданне дыскусіі:

*Кожны лісточак — толькі зірніце, —
Нібы абрыс Беларусі,
Славіць бадзёра сонца ў зеніце
І прыпыніцца змусіць.*

*Клён не апалы, не зледзянелы —
Поўны ттушынага звону.
Цешыцца вольным райскім узделам
Пад пераспеў незлічоны.*

Клён належыць да сямейства сапіндовых. Існуе каля 132 яго відаў, большасць якіх родам з Азіі. Некаторыя з іх сустракаюцца ў Еўропе, паўночнай Афрыцы і Паўночнай Амерыцы.

На тэрыторыі Беларусі найбольш распаўсюджаны два віды: клён вастралісты і клён платанападобны (*Aser platanoides*). Гэта дрэвы з раскідзістай кронай да 30 метраў вышыняй. Зрэдку сустракаецца цукрысты клён, палявы, явар, клён гінала ці прырэчны, пальмалісты альбо апонцкі і ясенлісты. Хто ў дзяцінстве

не прыдумляў забавы альбо не майстраваў вырабы з кляновых пладоў, што так меладыйна шаргаецца сваімі растапыранымі крыльцамі пры нават невялікім павеце ветру?

Разводзіцца клён як дэкарэтыўнае дрэва, часта сустракаецца як прымесь у шыракалістых і шыракаліста-яловых лясах, часам — у ельніках і чарнаалешніках.

У лісці і кары клёна ўтрымліваюцца дубільныя рэчывы, каўчук, алкалоіды. Выкарыстоўваецца клён толькі ў народнай медыцыне. З яго вырабляюць супрацьзапаленчыя, абязбольвальныя, раназажывляльныя, мачагонныя і жаўцягонныя прэпараты, а таксама настойкі, карысныя пры прамянявай хваробе. Свежы сок і настой альбо адвар маладога лісця карысны пры гіпатэміях, нырчачкаменнай хваробе, а таксама як танізуючы сродак.

Цікавы факт: з кляновага соку гатуюць сіроп, багаты на фруктозу, і выкарыстоўваюць яго як інтэгрэнт для напоў, джэму, мармеладу. У гэтым прадуцце амаль няма глюкозы, таму ён рэкамендаваны і дыябетыкам.

Таша ШПАКОЎСКАЯ, фота аўтара

зваротная сувязь

Нязведаныя краіны

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль «Бертрам»».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «Радыебібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Васіля Быкава «Троця ракетка». Суботнім вечарам выходзіць праект «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулім радком» — вершы Васіля Жуковіча.

Змест перадачы «Радыеэтэр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выходныя складуць спектакль «Палескія рабінзны» і пастаноўка «Сын вады» паводле твораў Янкі Маўра.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія». Гэтымі днямі выходзіць

твор Алега Грушэцкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана» (музыка Аляксандра Літвіноўскага). Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

У выходныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць радыёпастаноўкі «Лацароні», «Слёзы Тубі» паводле твораў Янкі Маўра, а таксама казка Ханса Крысціяна Андэрсена «Новае адзенне караля» ў перакладзе на беларускую мову Янкі Маўра (праекты прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння класіка).

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У няздзелю радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з паэтэсай Раісай Баравіковай. Новы выпуск праекта гэтага аўтара «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

14 мая — 115 гадоў з дня нараджэння Ніны Ватаці (1908—1997), беларускага бібліяграфа, літаратуразнаўца, заслужанага дзеяча культуры БССР.

14 мая — 75-годдзе адзначае Аляксандр Клеванец (1948), беларускі кампазітар.

15 мая — 70-годдзе святкуе Надзея Стаховіч (1953), беларуская паэтэса.

15 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Барыса Пянчука (1918—2009), беларускага дырыжора, педагога, народнага артыста Беларусі.

15 мая — 75-годдзе святкуе Юрый Гільдзюк (1948), беларускі піяніст, педагог, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

16 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Анатоля Луцэвіча (1938—2002), беларускага акцёра, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

15 мая — у публічную бібліятэку № 19 (вул. Казінца, 122) на творчую сустрэчу з паэтэсай Вольгай Шпакевіч. Пачатак у 15.00.

15 мая — у Дом дружбы (вул. Захарова, 28) на творчае мерапрыемства, прысвечанае персідскай паэзіі. Пачатак у 16.00.

16 мая — на свята дзіцячай кнігі з удзелам пісьменніцы Іны Фраловай

18 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Казінца (1938—2021), беларускага дырыжора, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста Беларусі.

18 мая — 25 гадоў з дня адкрыцця (1998) Нацыянальнага цэнтру сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь (заснаваны ў 1997 г.).

20 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Кузьмічова (1923—2011), беларускага празаіка, драматурга.

20 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Сталярова (1923—2015), беларускага мастака-акварэліста, графіка, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

20 мая — 85-годдзе святкуе Алена Шацкоўская (1938), беларускі жывапісец.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

у Чысцінскую СШ Маладзечанскага раёна. Пачатак у 10.00.

17 мая — у публічную бібліятэку № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Яўгенам Хвалемам. Пачатак у 11.00.

18 мая — на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Мікалаевым, якая адбудзецца ў Кіраўскай гарадской бібліятэцы. Пачатак у 11.00.

18 мая — у Дом дружбы (вул. Захарова, 28) на творчае мерапрыемства, прысвечанае Амару Хаяму. Пачатак у 16.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяснін Барсукюў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гішамелаў
Вольга Дадзімава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чарнінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
адзелны крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настанукаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч РАДЧУК
Нумар падпісанні ў друку 11.05.2023 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 694

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1043
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэануюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 3 0 1 9